

MARIE VON
EBNER-ESCHENBACH

KUNNANLAPSI

Marie Ebner-Eschenbach

Kunnanlapsi

«Public Domain»

Ebner-Eschenbach M.

Kunnanlapsi / M. Ebner-Eschenbach — «Public Domain»,

© Ebner-Eschenbach M.

© Public Domain

Содержание

I	7
II	10
III	14
IV	18
V	21
VI	25
Конец ознакомительного фрагмента.	32

Marie von Ebner-Eschenbach

Kunnanlapsi

MARIE VON EBNER-ESCHENBACH

Kreivittärenä syntynyt, linnassa kasvanut, saanut hienon saksalais-ranskalais-englantilaisen sivistyksen, ylhäisen sotamarskin puoliso, synnyltään ja arvoltaan ylimyspiireihin kuuluva – ja sentään kirjailija ja kansanelämän kuvaaja! Onhan se jokseenkin harvinaista, vaikka olemmekin kirjailijain suhteen jos jonkinlaisiin yllätyksiin tottuneet.

Ja kuitenkin voimme sanoa, että juuri syntynsä on hänestä kirjailijan tehnyt. Paroonitar Marie von Ebner-Eschenbach on nim. Itävallan tsekkiläinen, omaa sukua Dubsky ja syntynyt Zdislaviein kreivillisessä linnassa Mährissä 13 p. syysk. 1830. Lapsuusvuotensa ja aikaisimman nuoruutensa päivät hän vietti kotiseudullaan, tutustuen niin hyvin kylien kuin linnojen asukkaisiin. Jouduttuaan jo 18 vuoden vanhana naimisiin ylhäisen upseerin, nykyisen sotamarskin von Ebner-Eschenbachin kanssa, hän siirtyi Wieniin, mutta nuo lapsuudenaikaiset kotiseudun muistot ne olivat, jotka tekivät hienojen salonkien naisesta kirjailijan. Hän tosin alotti näytelmäkirjottajana, käsitellen sellaisia aiheita kuin "Maria Stuart", "Doktor Ritter" j.n.e., mutta vasta siirtyessään rakkaita tsekkiläisiään kuvaamaan, hän löysi oikean alansa ja alkoi mainetta saavuttaa. Ei niin, ettei hän olisi näytelmissäänkin kutakuinkin onnistunut – päinvastoin jotkut niistä pysyivät pitkät ajat Wienin näyttämöllä, ja tekijän draamallisia taipumuksia osottaa m.m. sekin, että hänen kertomuksissaankin ovat henkilöt, toiminta ja tapaukset aina pääasia ja esitys enemmän puhelua kuin eepillistä kertomista tai kuvailemista – mutta novellin ala oli joka tapauksessa se luvattu maa, jossa hänen viinirypäleensä ja granaattiomenansa kasvoivat. Ja sillä alalla hän on ollut tuottelias, kertomuskokoelma kertomuskokoelman, novelli novellin jälkeen on hänen kynästään lähtenyt – niiden luku nousee aina 30: een – ja enimmistä on otettu useita painoksia, niinpä esim. nyt suomeksi ilmestyvästä "Kunnanlapsesta" kahdeksan.

Itsestään selvää on että kasvatusta ja ympäristöä painavat aina jossain määrin ihmiseen leimansa. Niinpä tapaa rouva von E-E: nkin aikaisemmissa tuotteissa ylimyksellisen katsantokannan piirteitä ja aikaisemman ranskalaisen novellitekniikan vaikutuksia. Mutta sitte lähtee hänen kynästään "Kunnanlapsi": ylimyksellinen kirjailija ottaa kuvatakseen yhteiskunnan kurjimpia, ja silloin unohtuvat kaikki muut vaikutteet, tekijä esiintyy silminnäkijänä, siirtyy taiteelliseen realismiin ja piirtää teoksen, joka huokuu puhtainta ihmisyyden evankeliumia. Oikeutta kaikille, sekä pienille että suurille! kaikuu teoksesta niin voimakkaasti, ettei sitä hevin unohda. Ja sama ylevä ihmisyyden pohjasävelenä hänen kaikissakin teoksissaan, kuvasipa hän linnojen tai mökkien asukkaita. Hän on vapaamielinen ja lämminsydäminen, siksi hän antaa kaikkien äänien kuulua, tuntien rakkautta ja osanottoa kaikkia kohtaan, jotka elämän taakkaa kantavat, olivatpa ne eläimiä tai ihmisiä. Hän on hyväntahtoinen ja myötätuntoinen, siksi on kertomistapansa levollista ja hilpeätä, kurjuudenkin keskellä aina joku päiväpaisteinen pilkahdus, ja ihmisten heikkouksista ja omituisuuksista ei hän koskaan piirrä pilakuvaa, vaan esittää ne hyväntahtoisen leikillisesti. Milloin hän esiintyy tuomarina, on tuomarin ojennusnuorana aina lempeys.

Kaikkein valtavimmin vaikuttaa rouva von E-E: n teoksissa kuitenkin hänen suoruutensa, luonnollisuutensa ja totuudenrakkautensa. Hän on aatesuunnaltaan ihanteellinen, mutta kertojana todenpuhujana. Hän ei kierrä eikä kaarra, ei koristele eikä silottele, vaan kertoo juuri niinkuin on asian nähnyt ja käsittänyt. Eräissä nuoruudenteoksissa, niinkuin "Unsühnbar" ja "Margarethe", se saattoi ilmetä melkein liiallisena vääjämättömyytenä, mutta näitä harvoja poikkeuksia lukuunottamatta ei hän koskaan astu sopivaisuuden rajan yli. Ja juuri tuo suoruus ja välittömyys vaikuttaa lukijaan niin syvästi, sillä hän näkee edessään elävän, todellisen elämän vaistoineen ja intohimoineen. Mitä

olisi esim. Pavel Holub "Kunnanlapsessa" ilman tuota voimakasta eroottista pohjavirtaa? Varjo, eikä muuta – sen tietää jokainen, ken tuntee Pavelin tapaisia luonteita ja ymmärtää ihmisen sielunelämää ja sen mutkikkaita polkuja. Tekijä on *voimakas* persoonallisuus, joka tuntee syvästi ja jolla on tarkka psykologinen silmä, siksi hänen henkilönsäkin on todellisuuden lihaa ja verta, teot suoraan sielunliikunnoista pulppuavia. Huomioon on otettava vielä sekin, että kaikki tekijän huomatuimmat teokset ovat siltä ikäkaudelta, kun hän itse jo oli sivuuttanut melkein puoli vuosisataa – ne eivät siis ole nuorukaisen tarinoita, vaan elämän syviin pohjavesiin kurkistaneen kirjailijan todellisuuden kuvia. Hän ei ole maailmanmullistaja, mutta hänellä on vakaantunut elämäkatsomus, ja se elämäkatsomus on ylevä, rikas ja täyteläinen. Hän kertoo arkojakin asioita, mutta tavalla, joka syventää, jättäen aina kohottavan ja avartavan loppuvaikutuksen.

Tekijän luonnollisuutta ja voimakasta persoonallisuutta todistaa tyylikin. Se on lyhyt, suora ja koruton; se ei ole loisteliias eikä hijotun hieno, mutta se on voimaa ja joustavuutta täynnä – tuntuu lukiessa kuin sen alla kulkisi ryöpeä virta, josta vain pienet hillityt kuohahdukset siellä täällä nostavat päitään. Niinkuin tapausten taustana aina on paikalliset olot, niin on puhelussakin paikallista väritystä ja henkilöiden yhteiskunnallisen aseman kajastusta. Vertauksia ja kuvia hän ei käytä tuhlaellen, mutta milloin käyttää, ovat ne lyhyitä ja ytimekkäitä, suoraan elämästä otettuja ja aina naukaan sattuvia – maalaisolojen tuntija joskus hämmästyy kuinka ylhäisten piirien eläjällä on ollut silmää tehdä niin yksityiskohtaisia havaintoja. Hän on lämmin ja myötätuntoinen, mutta luonnollisuus suojelee häntä tekohartaudesta ja todellisen tunteen voimakkuus hempeämielisydestä.

Selvää on että tällaisten kirjailijaominaisuuksien on täytynyt hankkia omistajalleen menestystä ja kuuluisuutta. Tekijä on nyt jo 73 vuoden ikäinen, ja 3 vuotta takaperin juhli koko saksankielinen kirjallinen maailma hänen 71:nä syntymäpäivänään. Wienin yliopisto kutsui hänet silloin kunniatohtorikseen ja nimitti tätä etevää kirjailijaa tohtorindiplomissaan "suurimmaksi saksankieliseksi runoilijattareksi ja ensimmäiseksi kaikista Itävallan nykyään elävistä kirjailijoista". Omien kansalaisten kiitoslauseet ovat usein ylitsevuotavia, mutta tuskinpa tässä tapauksessa, sillä rouva von Ebner-Eschenbachista täytyy jokaisen puolueettoman syrjäisenkin antaa se tunnustus, että hän on koko nykyajan ensimmäisiä kertojoita.

"Tout est l'histoire."

George Sand

Histoire de ma vie. 1 p. 268.

I

Lokakuussa vuonna 1860 otettiin maakunnan pääkaupungissa B: ssa lopullisesti käsiteltäväksi tiilentekijä Martin Holubia ja hänen vaimoansa Barbara Holubia koskeva oikeusjuttu.

Pariskunta oli kesäkuun lopulla samana vuonna saapunut kotipaikastaan Soleschausta kahden lapsensa, kolmentoistavuotisen pojan ja kymmenvuotisen tytön kera Kunovicin kirkonkylään, joka sijaitsee Hrad-nimisen kukkulan juurella Marsvuoristossa. Heti ensi päivänä oli mies tehnyt työsopimuksen kylän suurtilallisen kanssa, vienyt vaimonsa, poikansa ja eräät päiväpalkkalaiset työpaikalle ja sen jälkeen mennyt itse kapakkaan juopottelemaan. Samaan tapaan jatkui elämä koko sen kolmen kuukauden ajan, minkä perhe oli Kunovicissa. Vaimo ja poika Pavel tekivät työtä. Mies oli joko täydessä humalassa tai sellaiseen hommautumassa. Monesti hän saapui horjuen tiilityöhyeen yhteiseen makuupaikkaan: lautavajaan, ja semmoisen tapauksen jälkeisenä aamuna ilmestyivät muut perheenjäsenet aina mustelmilla koristeltuina ja ontuvina savikuopalle. Päiväläiset, jotka eivät suostuneet tiilentekijän heihinkin ulotuttamaan kotikuriin, läksivät tiehensä; uusia tuli, mutta ne katosivat yhtä nopeaan kuin edellisetkin. Vihdoin ei työpaikalla ollut enää muita kuin vaimo ja lapset. Äiti oli kookas, voimakas nainen, päivänpaahtamissa kasvoissaan yhä vieläkin muinaisen kauneuden häviämättömiä merkkejä; poika kömpelö, lyhytniskainen, takkuinen karhunpenikka. Tyttönen, Milada nimeltään, oli siro, hintelä olento, jonka kirkkaansinisistä silmistä säteili hilpeyttä ja älyä enemmän kuin Barbaran ja Pavelin tummanruskeista yhteensä. Pienokainen toimitti jonkunlaista tarkastajan virkaa heidän suhteensa ja oli apuna kaikellisissa pikkuasioissa. Ilman tyttöstä ei tiilenlyöntipaikalla olisi milloinkaan vaihdettu sanaakaan, sillä äiti ja poika ahertivat aamunsarastuksesta yöpimeään levähtämättä, synkkinä ja äänettöminä.

Sellaista oli elämä päivästä toiseen, eipä edes pyhäisin tai juhlapäivinäkään heretty työstä. Se sai kylän hurskaat kauhistumaan ja asia joutui vihdoin papinkin korviin. Hän kielsi jyrkästi perheen moista vallattomuutta harjottamasta. Mutta kieltoa ei toteltu. Silloin saapui hengellinen herra Marian taivaaseennousemisjuhlan iltapäivänä itse paikalle ja käski Holubin vaimon tuossa tuokiossa lopettamaan juhlapäivän pyhyttä loukkaavan toimensa. Nytpä sattui onnettomuudeksi että isä Martin, joka juuri selvitteli vajassa äskeistä humalaansa, heräsi tuona sopimattomana hetkenä, nousi vuoteeltaan ja syöksähti paikalle. Ensi huomio: Pavel seisoo suu auki, käsivarret veltoina sivulla riippuen ja nähtävästi täynnä hartautta papillista nuhdesaarnaa kuunnellen; silmänräpäys: Holub iskee kuin haukka takaapäin pojan niskaan. Kirkon mies rientää pikaisesti pojan avuksi ja pelastaa hänet isän pahoinpitelystä, mutta vetää samalla tiilentekijän kiukun itseään kohti. Kaikkien niiden läsnäollessa, jotka Holubin huutojen kutsumina kerääntyvät paikalle, syytää tuo raivoisa mies häntä kohtaan haukkumasanoja ja juoksee äkkiä, nyrkkiin puristettu käsi ojona hänen eteensä. Pappi, joka ei kadota hetkeksikään mielenmalttiaan, kääntää inhoten päätään ja antaa suojakseen kohottamallaan kepillä humalaiselle keveän lyönnin päälakeen. Martin rupee kiljumaan, heittäytyy maahan, kiemurtelee kuin mato ja ulvoo että hengellinen herra on lyönyt hänet kuoliaaksi – aivan kuoliaaksi.

Aluksi hän sai osakseen yleisen pilkkanaurun, mutta lopulta ilmaantui utelevien joukosta joitakuita puolustajiakin. He kohottivat äänensä hänen hyväkseen, kohtasivat vastarintaa ja vastasivat taas vuorostaan tavalla, joka oli vähällä johtaa yleiseen käsikähmään. Kunnioitus pappia kohtaan vaikutti kuitenkin sen verran, että kastelijat siirtyivät toiseen paikkaan. He läksivät kapakkaan, jossa hengellisen herran lyömä mies piti sellaista melua, että vihdoin joukko nuoria talollisten poikia koetti tehdä lopun tuon metelöivän joukon rähinästä. Nytpä syntyi tappelu, jommoista ei oltu nähty sitte viimeisten suurten häitten. Kylän poliisivoima salli myrskyn riehua vapaasti ja sai tämän viisaan varovaisuutensa palkaksi koko kylän seuraavana aamuna puolelleen. Yleinen mielipide oli, että asiassa oli yksi ainoa syyllinen – tiilentekijä, ja hänelle ei suotu vähintäkään armoa. Suurtilallinen suostui mielellään työsopimuksen purkamiseen; Martin ei olisi ilman sitäkään missään tapauksessa enää

kyennyt sopimustaan täyttämään, sillä niin uttertia kuin vaimo ja lapset olivatkin, loihdia he eivät toki osanneet. Holub sai eronsa ja poistumiskäskyn. Palkasta, joka oli hänelle vielä tuleva etukäteen nostamansa summan lisäksi, hän ei nähnyt kreutzeriäkään; sen korjasi kapakan isäntä.

Koetettuaan turhaan hankkia itselleen luuloteltua oikeuttaan, ei miehelle jäänyt muuta neuvoksi kuin mennä matkaansa. Tiilentekijänjoukon lähtö tapahtuikin heti sen jälkeen. Etunenässä kulki perheen pää, puettuna ahtaisiin, kuluneisiin pumpulihousuihin ja repaleiseen siniseen työtakkiin. Rikkonainen hattu reuhotti vinosti päässä, punakat juoponkasvot olivat põheessä ja huulilta tulvi kirouksia pappia ja papinhännystäjiä kohtaan, jotka olivat riistäneet häneltä rehellisen elatuksensa.

Paria askelta järempänä asteli vaimo. Hänen otsansa oli sidottu ja vaikka näytti että hän kykeni vaivoin itsekään eteenpäin hilautumaan, veti vaimorukka kuitenkin perässään pieniä vankkureita, joissa oli työaseita ja muutamia talouskapineita sekä niiden keskellä Milada peitteeseen käärittynä. Sairaana? Piestynäkö? Viime otaksuma oli nähtävästi todenmukainen, sillä juuri ennen lähtöä oli Martin raivonnut kauheasti omaisiaan kohtaan. Joukon viimeisenä kulki Pavel. Hän työnsi vankkureita takaapäin voimakkaasti molemmin käsin, jopa väliin alaspainuneella päälläänkin, milloin nimittäin tiellä sattui vastaan kyläläisiä, jotka seurasivat pois lähteviä joko myötätuntoisin katsein tai Holubin rajuihin haukkumasanoihin yhtyen.

Muutamia päiviä myöhemmin, eräänä myrskyisenä, pilvisenä syyskuun aamuna huomasi kirkonpalvelija, mennessään kirkkoherrantaloon kirkon avaimia noutamaan, että sakariston ovi oli ainoastaan kiinni sysättyä. Hämmästyneenä ja aluksi epä tietoisena mitä asiasta ajatella, astui hän sakaristoon, näki kaapit avoinna, messuvaatteet pitkin lattiaa sirotettuina ja kultaisia reunuksiaan vailla. Kirkonpalvelija tarttui molemmin käsin päähänsä, astui kirkkoon ja huomasi alttarikaapin murretuksi ja ryöstetyksi.

Häntä rupesi vapisuttamaan. "Varkaita!" voihkasi hän, "varkaita!" Tuntuipa siltä kuin olisi joku tarttunut häntä niskaankin, eikä hän enää tiennyt mitenkä päästä kirkosta pois ja tien yli pappilaan.

Kirkkoherralla ei ollut tapana milloinkaan lukita oviaan. "Mitähän minultakin juuri voisi ottaa?" oli hänen tapana sanoa. Niinpä ei tarvinnut kirkonpalvelijakaan muuta kuin avata oven. Sen hän tekikin ... mutta oi hävityksen kauhistus! Etehisessä makasi kirkkoherran vanha palvelijatar verissään ja tiedotonna. Kylmän viiman syöksähtäessä avatusta ovesta sisään, hän liikausti itseään, tuijotti kirkonpalvelijaan ja viittaili kädellään heikosti mutta merkitsevästi isäntänsä ovea kohti.

Kauhusta miltei mieletönnä astuu mies pari askelta eteenpäin, katsoo ympärilleen, huudahtaa ja lankee näkemästään tyrmistyneenä polvilleen —

Neljännestuntia myöhemmin tietää koko kylä: kirkkoherra on viime yönä murhattu, nähtävästi kirkonavaimista taisteltaessa. Kaikesta päättäen on kamppailu ollut ankara.

Tämän hirmutyön tekijästä ovat kaikki yksimielisiä. Ilman palvelijattaren tiedonantojakin olisi jokainen tiennyt Martin Holubin murhaajaksi. Häntä etsiskellään ensin Soleschausta. Siellä hän oli ollutkin aivan äskettäin, mutta oli jättänyt lapsensa kunnanpaimenen hoitoon ja lähtenyt jälleen vaimoineen paikkakunnalta.

Tuskin viikkoa myöhemmin tavattiin pariskunta muutamasta rajan luona olevasta varkaiden pesästä, juuri kun Holub aikoi myydä kappaleen rikkisäretystä Kunovicin ehtoollisleipärsiasta eräälle kulkukauppiaille. Roisto saatiin vangituksi vasta kiivaan vastarinnan jälkeen. Vaimo tyytyi tilsän välinpitämättömänä kohtaloonsa. Pian sen jälkeen astuivat molemmat B: ssä oikeuden eteen.

Jutun käsittely, jota ei mikään välikohtaus katkaissut, edistyi nopeasti. Alusta pitäen väitti Martin Holub ettei hän ollut rikosta suunnitellut eikä toimeenpannut, vaan että se oli hänen vaimonsa, ja yhtä usein kuin tämän väitöksen uskomattomuus hänelle esitettiin, yhtä usein hän sen toisti. Ja niin hän sekaantui omaan törkeään valheverkkoonsa, esittäen tuota inhottavaa, sadasti nähtyä näytelmää: katumatonta pahantekijää, jonka puolustelut vain vahvistavat hänen syyllisyyttään.

Vaimon käytös sitä vastoin oli kummallinen.

Hänen lausuntonsa muistutti yksitoikkoisella yhdenmukaisuudellaan tunnettua: *se ei minua liikuta*. Se kuului muuttumattomasti:

"Niinkuin mieheni sanoo, mitä mies sanoo."

Miehen läsnäollessa hän seiso i liikkumattomana, tuskin hengittäen, tuskan hiki otsalla helmeillen ja silmät pelokkaan kysyvästi häneen suunnattuina. Vaikkei mies edes ollut oikeussalissa eikä hänen näkyvissään, otaksui hän kuitenkin hänen olevan läheisyydessä: pelokas katseensa harhaili etsivästi ympäri ja kiinnittyi äkkiä tyrmistyneen tylsästi tyhjään ilmaan. Oven avaaminen, hiljaisinkin kuiska us saattoi hänet vapisemaan ja värisemään ja kauhistuneen tylsästi uudistamaan yksitoikkoisen lauseensa:

"Niinkuin mieheni sanoo, mitä mies sanoo."

Turhaan häntä varotettiin: "vahvistat oman kuolemantuomiosi!" – se ei häneen vaikuttanut eikä häntä pelottanut. Hän ei pelännyt tuomareita eikä kuolemaa, hän pelkäsi vain "miestä".

Tähän mielettömyyteen vivahtavaan pelkoon miestänsä ja kiduttajaansa kohtaan vetosi hänen asianajajansakin ja vaati loistavassa, suojattinsa ilmeiseen vastuunalaisuudentunteen puutteeseen vetoavassa puolustuspuheessaan tämän vapauttamista. Vapautusta ei kuitenkaan voitu suoda, mutta rangaistus, joka hänelle raskaaseen rikokseen osallisena määrättiin, oli verraten lempeä. Tuomio kuului: "Hirttokuolema miehelle, kymmenvuotinen kuritushuonerangaistus vaimolle!"

Barbara Holub ryhtyi heti rangaistustaan suorittamaan ja määrätyn laillistuttamisajan kuluttua pantiin tuomio Martin Holubinkin suhteen täytäntöön.

II

Soleschaun kunnallishallinto sai nyt ratkaistavakseen kysymyksen: miten oli meneteltävä tuomittujen lasten suhteen? Sukulaisia, jotka olisivat olleet velvetetut pitämään heistä huolta, ei ollut, ja sulasta ihmisrakkaudesta ei kukaan asiaan puuttunut.

Neuvottomuudessaan läksi kunnallishallinnon esimies, Pavel ja Milada mukanaan, linnaan pyytäen saada tavata linnanrouvaa.

Niin pian kun tuo vanha rouva oli kuullut mistä oli puhe, riensi hän kiireisesti pihalle, niin kiireisesti kuin vanhat jalkansa, joista toinen oli huomattavasti toista lyhyempi, suinkin myönsivät. Jyrkkäpiirteiset kasvot eteenpäin kurotettuina, kotkan-nenällä silmälasit, kyynärpäät loitos taakse työnnettyinä nilkutti hän odottavien luo. Kunnanesimies, muhkea mies parhaimmasta iässä, nosti hattuaan ja raapasi kunnioittavasti jalallaan.

"Mitä te tahdotte?" sanoi linnanrouva katsoen häneen tiukasti. "Tiedän sen liiankin hyvin; mutta siitä ei tule mitään! Sen rosvon lapsista, joka on murhannut hyvän kirkkoherramme, en tosiaankaan välitä... Siinähan se on poika. Minkä näköinen hän onkaan! Kyllä minä hänet tunnen; hän on varastellut minun kirsikoitani. Eikö niin?" Rouva kääntyi Paveliin, joka sävähti tummanpunaiseksi ja alkoi hädissään katsoa kiero.

"Miksei hän vastaa? Miksei hän ota lakkia päästään?"

"Koskei hänellä ole lakkia", selitti kunnanesimies.

"Vai niin? Mikä hänellä sitten on tuossa päässä?"

"Pörröinen tukka, teidän ylhäisyytenne."

Kuului heleätä naurua, joka kuitenkin heti vaikenen vanhan rouvan kohottaessa uhkaavasti kuivaa etusormeaan naurajaa kohti.

"Ja tuossa on tyttö. Tule tänne!"

Milada lähestyi luottavasti ja linnanrouvan ankaruus lientyi vähitellen katsellessaan tytön ystävällisiä kasvoja. Hänen katseensa tarkasteli hetkisen pientä ryysyistä olentoa ja siirtyi vihdoin hentoihin, likaisiin jalkoihin.

Vanhassa rouvassa tapahtui äkkiä muuan noita hänelle tavallisia mielenmuutoksia.

"Tytön tahdon kuitenkin ottaa pois kunnan käsistä. En tosiaankaan tiedä minkätähden minun pitäisi huolehtia kunnan hoidokkaista. Mutta sen tiedän, että lapsi teidän huostassanne menee tarviolle, ja lapsi ei ole syntynyt teidän tärveltäväksenne."

Kunnanesimies yritti panemaan häveliään vastalauseen.

"Parasta, kun ette puhu mitään", keskeytti häntä linnanrouva. "Kyllä minä tiedän. Ne lapset, joiden koulunkäynnistä kunnan tulisi pitää huolta, eivät vielä kahdentoista vanhoinakaan osaa erottaa A: ta Z: sta." —

Rouva pudisti moittivasti päätään, katsoi jälleen Miladan jalkoihin ja jatkoi: "Ja ne lapset, joille kunnan pitäisi hankkia kengät, juoksevat aina avojaloin. Minä tunnen teidät", sanoi hän ehkäisten esimiehen uudistetun vastaväite-yrityksen. "Olen jo aikoja sitte luopunut kaikista puuhista saada mitään muutoksia aikaan laitoksissanne. Ottakaa te poika mukananne ja pitäkää hänestä huolta omalla tavallanne; hän joutaa kyllä kuleksia kunnanlapsena. Tyttö jääköön tänne."

Vanhan rouvan viittausta noudattaen poistui esimies, hyvillä mielin kun oli vapautunut edes toisesta puolesta kylän osaksi joutuneesta taakasta. Pavel seurasi häntä pihan toiseen päähän saakka, mutta jäi sinne seisomaan katsellen taakseen sisartaan. Paikalle oli jo saapunut joku palvelijatar, jolle armollinen rouva antoi käskyjään Miladan suhteen.

"Kylvettäköö!" kuului käsky. "Polttakaa rääsyt ja hakekaa vaatteita joululahjavarastosta!"

"Saako hän myös jotain syödäkseen?" johtui Pavelin mieleen. Tyttö on varmaankin nälissään. Siitä asti kun poikanen kykeni ajattelemaan, oli hänen suurimpana huolenaan ollut suojella lasta nälältä. Vaatteet ovat kyllä hyviä, kylpeminenkin käy laatuun, varsinkin suuressa joukossa

hevosuittopaikoilla. – Kuinka usein olikaan Pavel kantanut pienokaisen veden ääreen antaakseen tytön sitte siellä mielinmäärin pulikoida! – Mutta pääasia oli kuitenkin – saada jotakin suuhunsa.

"Sano, että olet nälissäsi!" huusi poika neuvoen sisarelleen.

"Vieläkö se poika siellä vetelehtii! Laittau tiehesi!" kuului ääni linnasta päin.

Esimies, joka oli jo ennättänyt puutarhan kulmaukseen, kääntyi ympäri, tarttui Pavelin kaulukseen ja veti hänet mukanaan.

Kolme päivää neuvotteli kunnallishallinto Pavelin kohtalosta. Vihdoin syntyi heissä oiva ajatus, jota kiiruhtivat heti toteuttamaan. Linnaan laitettiin lähetystö, joka teki paroonittarelle alamaisimman anomuksen: koska hän jo oli ollut niin *dobrotiva* (kaikkeinarmollisin) että oli ottanut huostaansa onnettoman Holubin tyttären, eikö hän tekisi samoin pojankin suhteen?

Kylän isät saivat jyrkästi kieltävän vastauksen ja neuvottelut alkoivat uudelleen.

Mitä tehdä?

"Mitäpä muutakaan, kuin mikä on tällaisissa tapauksissa tavallista", arveli kunnanesimies. "Poika kiertäköön talosta taloon ja saakoon kustakin päivän kerrallaan ruokansa ja ylläpitonsa."

Kaikki talonpojat kieltäytyivät. Ei kukaan halunnut murhaajan poikaa omaan lastensa toveriksi edes päiväksi kerrallaan.

Viimein päästiin asiasta yksimielisyyteen: poika jääköön samaan paikkaan, missä on – minne oma isänsäkin oli hänet jättänyt: huijarin, kunnanpaimenen luo.

Jos kunta olisi suonut itselleen sellaista ylellisyytavaraa kuin omatunto, ei moinen päätös olisi edes päähän pälkähtänyt. Paimen (jolla oli klassillinen nimi Virgil) ja hänen vaimonsa sekä se mökkiläinen, jonka luona he asuivat, olivat seudun huonomaineisimpia eläjiä. Mies oli juopporatti, vaimo viekas ja ilkeä, oli useat kerrat vedetty oikeuteen puoskaroimisesta, mutta jatkoi siitä huolimatta yhä salaperäistä ammattiaan.

Kenenkään mieleen ei olisi johtunut luovuttaa ketään muuta lasta moisiin käsiin, mutta Pavel ei muka tulisi siellä näkemään sen huonompaa kuin mitä jo sadasti oli omassa kodissaankin nähnyt.

Näin siis nujerrettiin hävyltä niskat ja suostuttiin maksamaan vuosittain 4 mittaa jyviä Pavelin ylläpidosta. Paimen sai oikeuden käyttää poikaa karjan ajamiseen ja paimentamiseen sekä lupasi puolestaan valvoa, että tämä sunnuntaisin kävisi kirkossa ja talvisin niin usein kuin mahdollista koulussa.

Virgil asui perheineen pienessä huonepahasessa kylän laidalla olevassa hökkelissä. Huone oli sylen pituinen ja saman verran leveä ja siinä oli neliruutuinen ikkuna, kukin ruutu puolen tiilikiven kokoinen. Ikkunaa ei voitu koskaan avata, sillä silloin olisivat sen mädänneet puitteet särkyneet. Ikkunan alla huoneessa oli penkki, joka oli paimenen makuusijana, ja vastapäätä penkkiä oljilla täytetty sängyntapainen, jossa vaimo ja tytär nukkuivat. Huoneeseen johti kapea etehinen, jonka toisessa päässä oli tulisija. Se olisi samalla voinut käydä lämmitettävästä uunistakin, mutta sitä käytettiin harvoin kumpaiseenkaan tarkotukseen, sillä puiden varastaminen oli käynyt yhä vaikeammaksi. Nyt siinä säilytettiin perheen niukkaa vilja- ja leipävarastoa; siellä ajalehti niinikään Virgilin aina likaiset saappaat, ruoska ja sauva; sitte kaikenmoista likaista sekatavaraa, vanhoja pulloja, sangattomia koreja, astiansirpaleita y.m. rojua.

Tähän romukasaan oli Pavel sovittanut Miladan makuusijan, ja siellä nukkui tyttönen kokoonkääriytyneenä kuin kissanpoika. Itse hän oikasihe lattialle, aivan tulisijan kupeelle, ja kun tyttönen yöllä sattui heräämään, tavotti hän käsineen veljeään, veti häntä tukasta ja kysyi: "Oletko siellä, Paveliseni?"

"Täällä olen, nuku sinä vaan", murisi poika vastaukseksi, purren toisinaan tyttöä leikillään sormeen. Tämä siitä taas leikillään huudahtamaan, niin että Virgil ärjäsi heille asuinhuoneesta: "Hiljaa siellä, senkin marakatit!"

Vavisten vaikenä Milada ja Pavel kohosi kuulumattomasti polvilleen, silitteli lasta ja kuiskaili hänelle hiljaa, kunnes tämä rauhottui ja nukkui uudelleen.

Kun poika laskeutui ensimmäistä kertaa vuoteelleen ilman sisartaan, ajatteli hän: "Nytkö kelpaa, nyt ei ainakaan tyttöriepu häiritse untani". Mutta jo aamun sarastaessa juoksi hän pitkin kyläkatua suoraa tietä linnaan. Se sijaitsi puutarhan keskellä, jota ympäröi metallinen lanka-aita ja tiheä, aina viheriöivä kuusinen pensasaita, joka esti kaiken näköalan tähän pyhättöön. Pavel asettui portin luo, vastapäätä rakennuksen ovea, painoi kasvonsa sen rautalisteitä vasten ja odotti. Kotviin ei kuulunut mitään, mutta äkkiä oli Pavel kuulevinaan ikkunoiden ja ovien avaamista ja sulkemista sekä epäselviä huutoja, joiden joukossa oli tuntevinaan Miladankin äänen. Samassa ryöpsähti äkkinäinen tuulenpuuska, irrottaen puista kuivuneita oksia ja kiidättäen kuivia lehtiä hurjaa vauhtia ilmassa. Palvelijain puolelta tuli kaksi palvelustyttöä juosten päärakennukseen; toinen oli vähällä kompastua vanhaan riikinkukkoon, joka kävellä kääntelihe juhlallisesti pihalla. Tämä hyppäsi syrjään niin hullunkurisesti, että Pavelin piti nauraa ääneensä. Elämä alkoi vilkastua linnassa ja sen ympärillä, käytiinpä jo puutarhanportinkin kautta. Mutta jokainen, joka siitä kulki, sulki sen huolellisesti jälkeensä. Se oli varokeino, joka uutuutensa vuoksi herätti monen ohikulkijan huomiota. Puutarhanportti sulettuna keskellä päivää, mitä se oli olevinaan? Moinen järjestys tuskin kauvan pysyisi käytännössä.

Mutta se pysyi, kyläläisten yleiseksi ihmetykseksi ja harmiksi.

Vähitellen saatiin syykin tietää.

Pavelille kertoi asiasta Vinska, ruman paimenen kaunis tytär, seuraavasti:

"Sinä retvana, sisaresi on samanlainen retvana kuin sinäkin. Patruscka, joka on kyökkipiikana linnassa, sanoo että armollinen rouva kohtelee sisartasi kuin omaa lastansa, mutta sisaresi vain tahtoo livistää tiehensä. Sentähden on linna nykyään sulettuna kuin rahakirstu. Olisinpa minä armollisen rouvan sijassa, niin enpä kärsisikään moisia metkuja. Kyllä tiedän, mitä tekisin... Sinun isäsi on hirtetty, sisareltasi sitoisin kädet ja jalat ja ripustaisin mokoman otuksen seinään riippumaan."

Tämä kuva väikkyi Pavelin silmissä pitkin päivää ja yöllä se sekaantui erääseen toiseen aikaisemmilta lapsuuden ajoilta. Silloin hän oli kerran nähnyt miten metsäherra kantoi kotiin metsässä kiinnittämänsä nuorta kaurista. Sen jalat oli sidottu nuoralla yhteen ja otus riippui niistä kepissä metsäherran selässä. Pavel muisteli miten sen hintelä kaula oli kaartunut, miten se oli korviaan höristänyt ja pyrkinyt päätään kohottamaan, muisteli tuon hennon eläimen epätoivoista katsetta.

Nyt hän näki unissaan nuo samat silmät – mutta ne olivatkin Miladan silmät.

Kerran huusi hän ääneensä: "Oletko sinä siellä?" nousi istualleen ja toistaen "oletko sinä siellä?" haparoi etsien ympärilleen, jolloin heräsi. Salaman nopeudella ja myrskyn voimalla yllätti hänet lamauttava yksinäisyyden tunne. Kovapintainen poika puhkesi kyyneliin ja kiihkeihin nyyhkytyksiin herättäen ulvonnallaan sekä isäntäväkensä että seinän toisella puolella nukkuvan mökkiläisperheen. Koko joukko tuli paikalle koettaen saada uhkauksilla häntä vaikenemaan, mutta kun niistä, ankarimmistakaan, ei ollut mitään apua, heitettiin hän lopulta yhteisin voimin ovesta ulos.

Olihan tuollainen keikaus omansa taltuttamaan kiihkeimmätkin tuskan tunteet. Pavel jäi hetkiseksi makaamaan aivan hiljaan ja rauhallisesti kovaksi jäätyneelle maalle. Tuo uusi ja järjestyttävä ikävöimisen tunne haihtui vähitellen ja sijaan astui vanha tuttava: uhkamielisyys, kylmä jäytävä viha.

"Odottakaahan", ajatteli hän, "odottakaahan hiukan, vielä minä...!"

Samassa syntyi hänessä päätös tehdä loppu asian nykyisestä tilasta. Suunnitelma valmistui vitkalleen Pavelin hitaasti työskentelevissä aivoissa. Mutta kun se pingotus, minkä suunnitelman laatiminen oli hänelle tuottanut, oli loppuun keitetty, näytti kaikki leikiltä. Hän tunkeutuu linnaan, riistää sieltä sisarensa ja menee hänen kanssaan vuorten yli vieraaseen seutuun, hankkii siellä itselleen työtä eikä koskaan enää kuule vanhemmistaan muistutettavan.

Voittajan tuntein nousi Pavel maasta ja kiersi suuressa kaaressa kylän rakennusten takaa linnan puutarhaa kohti. Yöpartijan pilli varotti häntä ystävällisesti kiellettyjä teitä astumasta. Vainioita peitti kova, paksu lumivaippa, maa hohti vaaleampana kuin taivas, jolla kelmeä kuu sukelsihe yhä uudestaan ja uudestaan kiitävien pilvien taa. Pavel ennätti puutarha-aitauksen luo, kiipesi sen yli, nousi kuusiaidan huippuun ja laskeutui sieltä oksa oksalta maahan. Nyt hän siis oli puutarhassa,

tiesipä vielä tarkoin missä kohti kylään nähden, ja että se oli paras paikka, minkä hän oli voinut valita sekä tuloaan että myöhempää pakoaan varten. Yhä kasvavan luottamuksen kannustamana astui hän eteenpäin ... suoraan eteenpäin astumallahan hänen pitäisi lopulta saapua linnan eteen. Mitä sitten olisi tehtävä, siitä hän ei ollut vielä aivan selvillä. Hän meni Miladaa vapauttamaan, se oli varmaa, ja mitä epäilyksiä ja neuvottomuutta lie mielessään liikkunutkin, tuo ajatus kuitenkin hänen sieluaan kirkasti, siitä hän piti kiinni. Sekään ei huolestuttanut, että häntä alkoi kovasti paleltaa kurjissa vaatteissaan ja että jäsenensä olivat vilusta kangistua. Paljoa pahempi oli, että yö kävi yhä pimeämmäksi, niin että Pavel töytäsi tuon tuostakin jotain puuta vasten ja kaatui. Ensi kerralla hän ponnahti kuin jousi jälleen jaloilleen, mutta jo toisella ilmestyi viettelijä: "jää toki hiukan lepäämään, makaa, nuku!" Siitä huolimatta hän lujasti voimiaan ponnistellen nousi ylös, kaatui jälleen ja saapui vihdoinkin määräpaikkaansa – linnaan. Kovasti tykytti sydämensä, kun hän kosketti vanhaan, rapistuneeseen muuriin. Kukaties hän on hyvinkin lähellä sisartaan, kukaties tyttönen nukkuu juuri siinä huoneessa, jonka ikkunan luona hän nyt seisoo, jota hän ylettyy käsin koskettamaan... Voisihan se olla *mahdollista* – miksikäs ei? Ja hän alkaa hiljaa, aivan hiljaa koputtaa... Silloin hän kuulee vieressään murisevaa ääntä, joku lyhytsäärinen olento tulee hiipien paikalle ja syöksyy silmänräpäyksessä hänen päälleen kurkkua tavottaen. Pavel tukehuttaa esiinpuristautuvan tuskanhuudon ja vastustaa koiraa kaikin voimin. Mutta se on häntä voimakkaampi, tottunut vihollisten ahdistaja. Sen ulvonta herättää linnan väen. He juoksevat unisina ja pelästyneinä paikalle, mutta nähdessään että rauhanhäiritsijä onkin vain lapsi, kasvaa heidän rohkeutensa. Pavel piiritetään ja voitetaan, vaikka hän puolustautuukin villipedon raivolla.

III

Pavel ei ilmaissut kenellekään mitä hän oli aikonut linnassa toimittaa, ja juuri tuo salaperäisyytensä oli muiden mielestä selvin todistus siitä, että hänellä oli täytynyt olla mitä kehnoimmat aiheet. Luultavasti murtovarkaus tai murhapoltto – siitä ilkimyksestä voi uskoa mitä tahansa. Se oli yleinen mielipide ja vanhempain oikeudet omistava kunta määräsi Pavelin perinpohjaisesti kuritettavaksi kylän opettajan herra Habrechtin käden kautta, koko koulunuorison läsnäollessa.

Opettaja, kivuloinen ja hermostunut mies, suostui varsin vastahakoisesti rangaistustuomion toimeenpanemiseen. Hänen mielipiteensä oli, että tuollaisen nuoren katsojakunnan edessä suoritettu kuritus harvoin hyödyttää sitä, joka sen alaiseksi joutuu, ja aina vahingoittaa niitä, jotka ovat katsojina. "Julkinen selkäsauna tekee elukan vielä äkäisemmäksi elukaksi", kuului hänen kasvattajalle hiukan karkea lauseensa. Usein ennen oli hänen vastaväitteensä otettu huomioon, mutta tällä kertaa siitä ei ollut vähääkään apua.

Sinä päivänä, jolloin yöllinen sisäänmurtaaja oli rangaistava, otti opettaja hänet huoaten poliisin käsistä ja talutti tukasta kouluhuoneen oven eteen. Sinne päästyä hän kohotti pojan rinnoille painunutta päätä ja sanoi:

"Katso minuun, äläkä maahan, sinä lurjus!"

Sanat eivät olleet suinkaan ystävälliset, mutta mistä lie johtunutkaan että ne vaikuttivat Paveliin tynnyttävästi, ja että sekin tapa, millä opettaja häntä samassa tukisti, herätti jonkunlaista luottamusta ja miltei vahvasti sydäntä?

"Pelkää, sinä ilkimys, sinä uppiniskainen junkkari, pelkää!" jatkoi opettaja edelleen, katsoi julmasti poikaan ja heilautti merkitsevästi käsivarttaan. Pavel, joka ei ollut suvainnut kolmeen päivään lausua kenellekään halaistua sanaa, joka kolmeen päivään ei ollut katsonut ketään ihmistä kasvoihin, suuntasi aran katseensa opettajaan ja virkahti silmiään vilkuttaen ja puolittain nauraen:

"Mutta minäpä en pelkää."

Koulusalista oli aikaisemmin kuulunut mehiläispesäntapaista surinaa, sitte oli surina muuttunut äänekkääksi meluksi, ja paraikaa siellä tapeltiin paraimmista katsojapaikoista alkavassa näytelmässä. Opettaja murahti itsekseen ja ravisti uudelleen Pavelia:

"Vaikket pelkäisikään, niin huuda toki, huuda minkä jaksat, sen neuvon annan sinulle!" sanoi hän, avasi oven ja astui sisään. Samassa hiljeni elämä salissa, ei kuulunut enää kuin yksityisiä tyytyväisyyden ilmauksia alkavasta nautinnosta; ystävällisesti tunkeiltiin toisiaan lähelle penkeissä, yleinen sopu vallitsi kaikkialla. Opettaja asetti Pavelin kateederin viereen ja katseli ympärilleen etsien raippaa. Kun hän ei sitä kohta löytänyt tai ei ollut löytävinään, huusi joku joukosta: "Siellä se on ikkunan nurkassa." Ääni tuli viimeiseltä riviltä ja huutaja oli Arnost, sen mökkiläisen poika, jonka luona Virgil asui vuokralla. Pavel näytti hänelle nyrkkiä, mikä nosti oppilasjoukossa suuttumuksen murinan. Toistasataa silmää katsoi vahingoniloisesti ja vihan innoin päivettyntä, ryysyistä poikaa. Hänen sappensa kiehui ja hän ajatteli itsekseen niin selvään kuin ajatella saattoi: "Mitä minä olen teille tehnyt? Minkätähden te olette minun vihollisiani?"

Habrecht vaati hiljaisuutta ja piti puheen, joka oli oppilaille hämmästyttävä pettymys. "Olette riemua täynnä. Minkätähden? Tuntuuko hyvältä että toinen saa selkäänsä? Malttakaapas! Se tulee koskemaan teihinkin! Jokainen teistä" – opettajan ääni aleni salaperäiseksi kuiskaukseksi ja hän ojensi hitaasti etusormensa kuulijakuntaa kohti – "jokainen, joka siellä nyt istuu ja on vahingonilosta puhkeamaisillaan, on pian tuskasta puhkeava. Jokainen, joka kurkistaa tänne ja katselee tätä selkäsaunaa, saa tuntea sen omassa nahkassaan ... omassa nahkassaan!" toisteli hän salaperäistä ennustustaan, joka näytti häntä itseäänkin värisyttävän. "Ja nyt katsokaa, mihin opettaja pystyy!"

Kaikki lapset kauhistuivat sitä ihmettä, mikä heitä tulisi kohtaamaan; vain syrjästä heitettiin arkoja silmäyksiä tuohon pelottavaan mieheen, jonka pitkässä, laihaassa olennossa oli jotain aavemaista. Pojat tuijottivat lattiaan, tytöt peittivät kasvonsa esiliinoillaan.

Opettaja ryhtyi rivakasti toimeensa. Huimaavalla nopeudella pyöritteli hän vitsaa rangaistavan korvien ympärillä antaen sen jälkeen muutamia lyöntejä, jotka poika otaksui varsinaisen selkäsaunan alkajaisiksi. Mutta sen sijaan, että se olisi seurannut, keskeytti opettaja äkkiä toimensa sanoen: "Katsokaahan, lasinikin jo putosivat... Nosta ne lattialta... Rangaistuksesta voit kiittää tunnin loputtua."

Pavel tuijotti häneen tylsän kummastuneesti, odottaen yhä vielä varsinaista selkäsaunaa. Mutta silloinpa poika kuulikin sen jo saaneensa ja sai käskyn istuutua viimeisen penkin viimeiselle sijalle.

Opettaja veti nenäliinansa esiin, pyyhki hikeä otsaltaan, otti aimo hyppysellisen nuuskaa ja aloitti opetuksen.

Arnost, joka punotti kuin krapu, kuiskasi naapurilleen: "Katsoitko?" – "Pikkusen", vastasi tämä. – "Tunsitko mitään?" – "Tuntuu selässä." – "Minun korviani kuumottaa." – Muuan pieni utelias tytöntyyppi, jonka silmä sattumalta oli osunut esiliinassa olevan reijän kohdalle ja siitä hiukan kurkistanut, tunnusti muutamille tovereilleen, että hänestä tuntui kuin hän olisi istunut herneitten päällä.

Oppitunnin päätyttyä aikoi Pavel poistua muiden kera, mutta koulumestari pidätti hänet, katsoi häneen kauvan tiukasti ja kysyi lopulta eikö häntä hävettänyt.

"Ei", vastasi Pavel hiljaa.

"Eikö? Vai ei? Olet siis kaiken häpysi kadottanut?"

Poika aikoi jälleen itsepintaisesti vaijeta, menettely jonka opettaja tunsikin ennestäänkin koulunsa kurjimpien oppilaiden kautta. Tähän asti hän oli jättänyt pojan oman onnensa nojaan, mutta tänään, jolloin hänen oli pitänyt häntä rangaista todistamattomasta rikoksesta, tunsikin hän tuota hylkiötä kohtaan myötätuntoisuutta. Pojan tila suorastaan koski häneen ja hän jatkoi katkerasti:

"Häpeässä kasvanut, niin todellakin *kasvanut*, – pian jo neljäntoista vanha – häpeään totunut, ei enää tiedä miltä se tuntuukaan!"

"Tiedänpä jo!" virkkoi Pavel ja lapsen suupieliin ilmausi vanhan ihmisen kivettynyt katkeruuden piirre. Hän ei ollut käsittänyt, mitä opettaja oli aikaisemmin tarkottanut noilla lyönneillään, jotka tuskin koskettivat häntä; mutta sen hän ymmärsi, että tämä keskustelu kosketti hänen viheliäiseen elämäänsä.

"Tiedänpä jo", toisti hän äänellä, jossa teeskennellystä reippaudesta huolimatta ilmeni syvä tuska.

Opettaja katsoi häneen tarkkaavasti. Poika oli kaiken viheliäisyyden perikuva! Luonto ei siihen ollut syytä – siinä suhteessa Pavel oli moitteeton ja terve. Sitä osotti leveä rinta, punaiset huulet ja vahvat, kellahtavat hampaat. Mutta luonnon hyvät tarkotukset olivat menneet hukkaan kovan työn, huonon ravinnon ja kaikellaisten laiminlyöntien kautta. Sellaisena kuin hän siinä seiso: ruskeine, takkuisine pörhötukkineen, jonka vuoksi alati rinnoilla riippuva pää näytti luonnottoman suurelta, kuoppaisine poskineen, ulkonevine poskipäineen, laihoine luisevine ruumiineen, jota ympäröi ryysyinen, vihreä kesätakki, rääsiyihin käärittyine jalkoineen, oli hän yhtä vastenmielisen kuin surkuteltavan näköinen, koskapa näytti jotenkuten itsekin tietävän viheliäisen tilansa. Opettaja vaikenä pitkään, samoin Pavel, mutta pojan alahuuli venyi yhä pitemmälle ja hän alkoi vilkuilla oveen päin, ikäänkuin etsien tilaisuutta poistua.

Silloin virkahti opettaja vihdoinkin: "Älä ole niin typerä! – Kun olet koulusta poissa tuolla ulkona, pitää sinun ajatella miten pääsisit sisään, eikä silloin kuin olet sisällä, miten pääsisit ulos". Pavel säpsähti. Tämä oli taasen aivan käsittämätöntä ja viittasi siihen käsitykseen, mikä kansalla yleensä oli koulumestarista: että tämä kykeni ihmisten ajatuksia lukemaan.

"Mene", jatkoi opettaja, "ja tule takaisin huomenna ja ylihuomennakin, ja jos teet niin kahdeksan päivää peräkkäin, saat minulta parin oikeita saappaita."

Saappaat! – Semmoiset kuin talonpoikainkin lapsilla? Oikeat pitkävartiset saappaat? Pitkin kotimatkaa toisti Pavel lakkaamatta noita sanoja, se tuntui suorastaan satumaiselta. "Oikeat saappaat!" Hän unohti innoissaan senkin, että oli aikonut antaa Arnostille selkään; seiso i seuraavana aamuna koulunoven ulkopuolella jo ennen kuin se avattiinkaan ja ahersi pitkin tuntia tulisella innolla. Eikä hän ottanut kuuleviin korviinsaakaan Virgilin ja hänen vaimonsa jyrkkiä varoituksia, joiden tarkoitus oli pakottaa häntä menemään tehtaaseen työhön sen sijaan että suotta koulussa huvitteleisi. Tosin pakotuskin oli hiukan salamyhkäistä, sillä julkista pakkoa he eivät rohjenneet käyttää estääkseen poikaa talvisaikana koulua käymästä, sehän olisi liian huomattavasti poikennut kunnan kanssa tehdystä sopimuksesta.

Kului niin nuo seitsemän päivää, ja viimeisen iltapäivänä tuli Pavel juoksujalassa kotiin, kummassakin kädessä uusi saapas.

Vinska oli yksin kotona, kun Pavel astui sisään. Hän tarkasteli poikaa, kun tämä asetti nuo kiiltävät jalkineet tulisijan nurkkaan ja meni sitte itse jonkun matkan päähän vaipuen hiljaiseen ihailuun. Iloa eivät nuo katkerapiirteiset kasvot voineet ilmaista, mutta ne näyttivät tavallista vilkkaammilta ja niissä kuvastui jonkunlainen kömpelö tyytyväisyys.

Kerran hän astui lähemmäksi, kohotti ilmaan toista saapasta, hankasi sitä hihallaan, suuteli ja pani jälleen paikoilleen.

Asuinhuoneesta kajahti silloin äänekäs ivanauru. Vinska astui kynnykselle ja nojaten hartioitaan ovipieltä vasten (ovea ei ollutkaan huoneen ja porstuan välillä) kysyi hän:

"Mistä olet saappaat varastanut, roikale?" Poika ei edes kääntänyt päätään häneen päin, vastauksesta ei puhettakaan. Mutta kun Vinska yhä uudisti ja uudisti kysymyksensä, hännäsi Pavel lopulta takaisin:

"Varastanut, aivan niin, varastanut!"

"Aasi!" jupisi tyttö. "Nythän sen itsekin myönnät."

Vinskan harmaat silmät siirtyivät mielitekoisesti vuoroin saappaisiin, vuoroin omiin, siromuotoisiin paljaisiin jalkoihinsa. Pavel oli kyykistynyt maahan uuden kallisarvoisen omaisuutensa viereen. Tuntui kuin hänen pitäisi sitä suojella lähenevältä vaaralta ja hän koetti rohkaista itseään. Vinska kallisti päätään, hymyili äkkiä pojalle, joka katsoi häneen uhmaten ja laverteli mielistelevästi:

"Kuulehan, sano mulle mistä olet ne saanut?" Pavel ei ymmärtänyt mitä hänelle nyt tapahtui. Tuolla samalla äänellä oli hän äskettäin kuullut Vinskan puhuttelevan Peteriä, joka oli hänen rakastajansa. Kuumat aallot kohosivat hänen rintaansa, hän ahmi silmineen viekottelevaa asuinkumppaniaan ja luuli tuota ahdistavaa tunnetulvaa haluksi rynnätä hänen kimppuunsa, antaakseen tytölle perinpohjaisen selkäsaunan.

Kaiken tuon ohessa hän ei liikahtanut paikaltaan, avasihan vain sangen vastahakoisesti huulensa ja sanoi:

"Opettaja on ne minulle antanut." Vinska alkoi hiljaa kikittää: "Vai niin – vai se! Kun olet ne häneltä saanut, silloin ei sinulla mitään olekkaan."

"Mitä – eikö mitään?"

"Ei kerrassaan mitään! Huomenaamuna, kun heräät, ovat saappaat kadonneet."

"Kadonneet?.. Mikseivät nyt heti!"

"Niin vaan on: mitä opettaja antaa lahjaksi, se ei säily yön yli.

Tiedäthän että hän on noita."

Pavel innostui: "Tiedän ettei hän ole mikään noita."

Tyttö nyrpi halveksivasti huuliaan: "Sinä pölhö! Hän oli kolme päivää kuolleena kirstussa, eikö niin? Ja tietäähän jokainen lapsikin että se, joka on kolme päivää kuolleena, on ennättänyt oppia manalassa koko joukon paholaisen temppuja."

Pavel tuijotti sanaakaan sanomatta tyttöön ja häntä alkoi pelottaa. Vinska haukotteli, painoi poskeaan olkapäätä vasten ja sanoi hetken päästä niin huolimattomasti, kuin olisi kertonut vanhaa, sata kertaa ennen kuultua juttua:

"Vanha sokea Marska, joka kuoli viime vuonna täällä luonamme, sai häneltä myöskin parin kenkiä. Illalla hän pani ne sänkynsä viereen ja kun aikoi aamulla vetää ne jalkaansa, olikin niiden sijalla vadin kokoinen sammakko."

"Se ei ole totta!" huusi Pavel. Kuuman ja kylmän väreet risteilivät hänen ruumiissaan ja harmin kyynleet tulvahtivat silmiinsä.

Vinska heitti häneen ylenkatseellisen silmäyksen ja kääntyi takaisin asuinhuoneeseen.

Illalla koetti Pavel pysyä valveilla, voidakseen vartioida aarrettaan. Hän rukoili toisen "isämeidän" toisensa perästä manatakseen pahojahenkiä loitos. Kaikesta huolimatta hän vaipui kuitenkin uneen ja kun hän heräsi seuraavana aamuna, oli Vinskan ennustus käynyt toteen – saappaat olivat kadonneet.

IV

Pavel ei maininnut sanallakaan onnettomuudestaan kenellekään. Kun Vinska veitikkamaisesti hymyillen kysyi saappaita, viritti poika häntä kohti sellaisen iskun, että tyttö juoksi huutaen pakoon. Koulutovereinsa kysymyksistä hän niinikään suoriutui nyrkeillään. Pahimpaan pulaan joutui Arnost, joka siitä syystä kävi valittamassa opettajalle. Siellä hän ei kuitenkaan voittanut mitään, sillä opettajan omituisuuksiin kuului että kaikki hänen oppilaittensa toisiaansyyttelemiset kaikuivat kuuroille korville. Viikon päästä ei Pavelia enää nähty koulussa; hän meni vapaaehtoisesti tehtaaseen ja työskenteli siellä aikaisesta aamusta myöhäiseen iltaan. Useita kertoja lähetti opettaja hänelle käskyn tulla jälleen kouluun, mutta kun siitä ei ollut apua, meni hän vihdoinkin itse omassa persoonassaan Virgilin asuntoon poikaa hakemaan. Paimenen vaimo otti hänet vastaan äänekkäillä valituksilla ennenkuin opettaja ennätti sanoa halaistua sanaa. Viiden minuutin päästä tuntui opettajasta kuin hän olisi seisonut tippuvan räystäään alla, mutta vesipisarain asemesta putoili täällä haulia. Hänen väsynyt ja särkevä päänsä oli mennä aivan sekaisin.

Vaimo huusi Jumalaa ja kaikkia pyhimyksiä todistamaan heidän kärsimyksistään. Ei, hän ei ollut voinut aavistaa minkä ristin otti hartioilleen suostuessaan ottamaan luokseen hirtetyn miehen ja kuritushuoneessa olevan vaimon lapsen. Paljo hän oli elämänsä aikana nähnyt, mutta ei mitään niin kelvotonta kuin tuo poika. Jokainen sana, minkä se puhuu, on petosta ja valetta. Eikö hän ollut kertonut sitäkin, että hänen hoitajansa koettivat estää häntä koulua käymästä ja että he pidättivät hänen viikkopalkkansa, jonka hän tehtaalla ansaitsee?

Ja kauhun valtaamana lisäsi hän, ilkeät silmät selällään ja katse merkitsevästi vieraaseen iskettynä:

"Ja eikö hän puhu aivan toisellaisistakin ihmisistä kuin meistä raukoista – kunnioituksella sanoen julmia juttuja?"

Opettaja veti esiin nenäliinansa, painaen sillä paljasta päälakeaan. Hän tunsu ne huhut, jotka hänestä liikkuvat; toisinaan ne häntä harmittivat, toisinaan huvittivat siinä määrässä, että hänen teki mieli antaa niiden uskottavuudelle vain yllykettä. Tänään ne taasen harmittivat ja hän teki ehkäisevän kädenliikkeen:

"Vait, vait! Pitäkää suunne kiinni!"

"Oi pyhä neitsyt, minäkö!" huusi vaimo. "Minä en puhu enää sanaakaan, ennemmin puren kieleni poikki... Sanon ainoastaan ettei teidän, herra opettaja, pitäisi enää rahtuakaan välittää tuosta lurjuksesta... Ja ne kauniit saappaat! Kahta päivääkään ne eivät olleet hänen hallussaan."

"Vai niin, missä ne sitte ovat?"

Virgilova (näin häntä kylässä nimitettiin) syyti suustaan uuden sanatulvan: "Mihinkä saappaat ovat joutuneet, sitä voi herra opettaja kysyä juutalaiselta, jolle poika ne möi. Juutalainen tietysti kieltää koko asian." Hän huusi tämän kaiken niin kimakalla äänellä, että Habrecht aivan kuurona ja korviaan pidellen poistui hökkelistä. Muutaman askeleen päässä hän kuitenkin pysähtyi, kääntyi ympäri ja käski vaimon ehdottomasti lähettämään Pavelin seuraavana aamuna kouluun. Hän lupasi toimittaa asian ja teki sen siten, että illalla kertoi Pavelille opettajan käyneen siellä ja jyrkästi kieltäneen hänen enää tulemasta silmiensä eteen.

Varotus oli tarpeeton, Pavel väisti ilman sitäkin jo sadan askeleen päässä opettajan tieltä syrjään. Vinskaa hän sitä vastoin seurasi uskollisesti ja totteli häntä kuin vihainen koira, joka on herraansa tyytymätön, aina uppiniskainen, mutta kuitenkin aina alistuva. Tytön tahto täyttyi kaikessa: Pavel juoksi hänen asioitaan, hänelle hän varasti puita metsästä ja munia talonpoikien ladoista. Vinska ymmärsi pitää hänet kokonaan vallassaan.

Ja kaiken tämän ohessa, mitä Pavel muuten toimittikin ja minne menikin – yhtä asiaa ei hän milloinkaan unohtanut, erästä kierrosta ei milloinkaan jättänyt tekemättä. Jokaino päivää hän saapui linnanpuutarhan portille, katseli sieltä pihaan ja tähysteli rakennuksen ikkunoihin.

Alussa toivonsekaisen kaipuun kannustamana, sittemmin, kun toivo vähitellen sammui, pelkästä tottumuksesta.

Eräänä kauniina toukokuun iltapäivänä, tullessaan taasen tavalliselle vartiopaikalleen, hän näki puutarhanportin suureksi hämmästykseksen selki seljällään. Sisäänkäytävän pylväiden luona oli paroonittaren ajopelit, katolliset vaunut, joiden eteen oli valjastettu pari lihavaa, täplikästä kimoa. Palvelijakunta hyöri kumarrellen ja niijaillen vaunujen ympärillä, joiden taakse oli kapsäkki kiinnitetty. Nyt sulettiin vaunujen ovet, lakeija hyppäsi kuskin viereen, raskas kapsäkki huojahti vieterellä ja ajopelit läksivät liikkeelle. Ne kaarsivat hiljaista ravia pihan läpi, kääntyivät hitaasti portinkulmauksessa ja vierivät kylätielle. Pavel heitti pikaisen silmäyksen ohikiitävien vaunujen ikkunasta sisään ja pysähtyi äkkiä kuin soaistuna. Hän painoi kasvoina muuria vasten, sulki silmänsä ja näki kuitenkin, näki suletuinkin silmin selvästi mitä äsken oli nähnyt avoimin – paroonitar ei ollut yksin ihmeteltävissä vaunuissaan, vaan hänen vieressään istui pieni, kauniisti puettu neiti, päässään pieni hatunhattara. Kasvot olivat tutut – Miladan kasvot, vaikka posket niin pyöreät ja rusottavat, ettei hänen sisarellaan milloinkaan ennen sellaisia.

Äkkiä oikasihe poika ja alkoi juosta rajusti vaunujen jälestä. Ne olivat juuri tehneet käännöksen ja vierivät nyt jarrun hillitsemänä aivan hitaasti linnanvuoren rinnettä alas. Pavel juoksi suoraan vihreän niityn poikki, ennätti tielle ennen vaunuja ja odotti tiepuolella sykkivin sydämin. Ajopelit lähestyivät kitisten ja ratisten, poika kurottautui, kurkisti vaunujen sisään ja huomasi siellä istuvan saman rakastettavan olennon kuin äskenkin. Nytpä hänkin tuli huomatuksi ja korviinsa kaikui Miladan riemukas huuto: "Pavel, Pavel!" Pieni tyttö heittäytyi vaununikkunaa vasten sellaisella innolla, että ruutu sälähti kappaleiksi. Samassa pysähtyivät vaunut ja palvelija yritti laskeutumaan kuskilaudalta. Äkkiä komensi paroonitar: "Istukaa paikoillanne, eteenpäin; ajakaa poika tiehensä!" Piiska vingahti Pavelin korvien ympärillä ja vaunujen sisästä kuului äänekkäitä tuskanhuutoja ... niiden lomassa vakavaa, lempeää puhuttelua. – Pavel näki että vanha rouva oli vetänyt lapsen puoleensa ja että tyttö itki hänen sylissään. Tuo itku meni hänen luittensa ja ytimiensä läpi, tuon itkun pitää tauvota, hänen pitää tehdä siitä loppu.

Ja niin hän yhtäkkiä remahti raikkaaseen, vallattomaan nauruun ja alkoi, pysyttäytyen sopivan matkan päässä kuskin piiskasta, tehdä kömpelöitä kuperkeikkoja ja hyppyjä minkä kerkesi. Kun hän vihdoin hengästyneenä herkesi kujeilustaan, alkoi hän nauraa tyttöselle, tehden jos jonkinlaisia eleitä, kunnes sisar purskahti iloiseen nauruun. Oi, kuinka hänen sydämensä sykähti, kuullessaan taas kerran hänen rakkaan naurunsa.

Vaunut loittonivat yhä kauvemmas.

Pavel ei enää juossut eikä hyppinyt. Hän astui hitaasti eteenpäin, ja saapuessaan suuren vuoren juurelle, näkyivät kimot jo ennättäneen sen kukkulalle. Vaivaloisesti nousi poika rinnettä ylös ja vaipui sinne päästyään maahan tykkivin ohimoin, punerva valohuikas kuumeisissa silmissään. Edessään levittihe auringonvalossa välkkyvä tasanko ja tuolla kaukana oli kaupunki, jonka jotkut yksityiset rakennukset hohtivat lumivalkoisilta ja kirkontornien kullatut huiput tuikkivat kuin tähdet keskipäivän sinisellä taivaalla. Kaupunkiin johtava tie pujottelihe kiemuroiden vihreiden vainioiden halki ja tiellä vierähti musta pilkku, jota Pavel seurasi katseillaan niin innokkaasti, kuin hänen sielunsa autuus olisi riippunut siitä, ettei se häipyisi näkyvistä. Kun vihdoin kuitenkin kävi niin, kun pieni pilkku katosi niittyjen varjoon eikä enää uudelleen ilmaantunut, heittäytyi Pavel pitkäkseen maahan ja jäi makaamaan liikkumattomana kuin kuollut... Hänen sisarestaan oli tullut neiti ja hän oli lähtenyt kaupunkiin. Kun Pavel tästälähtien kulkee puutarhanportin ohi, ei hänen enää kannata sisään kurkistaa.

Katkeralta ja lohduttomalta tuntui pojasta ainoan ilonsa menettäminen. Mielellään hän olisi itkenytkin, jos olisi osannut, taikka kuollut siihen paikkaan. Pavel oli usein kuullut muitten ihmisten ja oman isänsä toivottelevan häntä kuolleeksi, mutta itsestään se oli tuntunut kauhealta – nyt hän sen sijaan suorastaan ikävöi kuolemaa. Ja kun ihminen kerran sitä itse toivoo, silloin ei loppukaan voi olla hyvin kaukana, ajatteli hän itseksensä. Eikö hänen omassa vallassaan ollut jouduttaakin sen tuloa?

Olihan niitä kaikellaisia keinoja. Voihan esimerkiksi pidättää henkeään; se ei ole mitään vaikeata, koko asia vaatii vaan kylliksi kestävyyttä. Pavel ryhtyi heti jäykän päättävästi kokeeseen, mutta kun hän painoi päänsä maata vasten, liikkui samalla jotain läheisyydessä ja hän kuuli hiljaista, siipien räpytystä muistuttavaa suhinaa. Pavel katsoi ympärilleen...

Muutamien askelien päässä istuu pesänsä reunalla peltopyy, silmät kauhua täynnä tähdättyinä erääseen viholliseen, joka lähestyy hiipien ruohikon läpi. Se oli uhkaava, harmaa kissa. Nyt se seisoo aivan pesän vieressä ja Pavel näkee miten se nuolee suutaan, kyyristäytyy ja valmistuu hyökkäykseen. Yksi ainoa siipien ponnahdus vaan, ja lintu olisi pelastunut vaarasta, mutta se ei liikahtanut paikaltaan. Huolissaan linnun kohtalosta oli Pavel unohtanut kaikki itsemurha-aikeensa. – Lennä, lennä, tyhmyri! ajatteli hän itsekseen. Mutta sen sijaan että olisi paennut, kyykistyi peltopyy vieläkin syvempään pesänsä suojaksi ja seurasi tummine silmineen hyökkääjän jokaista liikettä. Pavel irrotti maasta savikokkareen, juoksi äkkiä ylös ja lennätti sen niin voimakkaasti kissan päähän, että eläin pyörähti keränä ympäri ja sokaistuna ja pärskyttäen juoksi tiehensä.

Poika katsoi kissan jälkeen, tuntien samalla sekä surua että mielihyvää. Hän oli itse kokenut suurta surua ja hän oli tehnyt hyväntuon. Heti sen jälkeen, kun hän viheliäisenä ja hylättyinä oli ollut valmis kuolemaan, alkoi hänessä hämärtää aavistuksentapainen tunne sielussaan uinuvasta voimasta ... toisesta, korkeammasta kuin se, mikä perustui voimakkaisiin käsivarsiinsa ja synkkään uhmaansa. Mikähän se olikaan? Epäselvänä nousi tämä kysymys hänen hämärästä käsitemaailmastaan ja poika vaipui tähän saakka outoon, työlääseen mutta kuitenkin mieluiseseen mietiskelyyn.

Hänet herätti unelmistaan voimakas huuto: "Pavel, Pavel; tulehan tänne!"

Tiellä seisoi opettaja, joka oli tavallisella iltapäiväkävelyllään ja joka jo jonkun aikaa oli pitänyt poikaa silmällä. Kädessään hänellä oli ryhmysauva, jonka piilotti nopeaan selkäänsä taakse Pavelin lähestyessä.

"Mitä teet, onneton?" kysyi hän. "Luulenpa sinun ryöstävän peltopyyn pesiä?"

Pavel vaikenä, niinkuin oli tapansa aiheettomia syytöksiä kuullessaan, ja koulumestari jatkoi uhkaavasti:

"Älä suututa minua, vaan vastaa... Vastaa, sanon minä sinulle!"

Ja kun poika jatkoi vaitioloaan, kohotti opettaja äkkiä sauvansa ja suuntasi Paveliin iskun, jota tämä ei väistänyt, vaan alistui vastustamatta vastaanottajaksi.

Habrechtin sydäntä sykähytti samassa sekä myötätuntoisuus että katumus.

"Pavel!" sanoi hän lempeän surullisesti. "Valitettavasti kuulen sinusta ainoastaan pahaa – olet huonoilla jäljillä; mikä sinusta lopulta tuleekaan?"

Tämä tunteenpurkaus ei poikaa liikuttanut, päinvastoin: hänen vihaansa tuota vanhaa noitaa kohtaan, joka oli hänet pettänyt, sekaantui vielä koko joukko halveksimista.

"Mikä sinusta lopulta tuleekaan?" toisti opettaja.

Pavel oikasihe, nosti kädet puuskaan lanteille ja ilvahti:

"Varas!"

V

Paroonitar palasi kotiin vielä saman päivän illalla, mutta yksin. Hänen kaupunkimatkinsa uudistui joka viikko kaiken kesää ja pian tiedettiin kylässä että hänen käyntinsä tarkottivat hurskasten sisarten luostaria, jonka johtajatar oli hänen hyvä ystävänsä ja jolle hän oli uskonut pienen Miladan kasvatuksen. Luostari oli suuressa maineessa, ja kun Pavel kuuli että sisarensa oli päässyt sinne kasvatiksi, tunsu hän sydämessään iloa ja ylpeyttä sekä kiitollisuutta paroonitarta kohtaan, jopa koetti olla jonkun aikaa Vinskan kehotuksista ja omasta halustaan huolimatta varastelematta puita linnan metsästä.

Mutta sitä ei kestänyt kauvan. Vanhan metsäherran jouduttua eläkkeelle ja hänen poikansa astuttua sijaan, kiellettiin pääsy metsään kokonaan kaikilta syrjäisiltä. Uusi säädös herätti suuttumusta ja kiihotti vastarintaan. Niin muodostui mökkiläisten lapsista kokonainen varasjoukkio, jonka luonnolliseksi johtajaksi tuli Pavel. Pienissä parvissa läksivät he retkilleen, iloisina, rohkeina ja viekkaina. He tunsivat piilopaikat ja salaiset polut paremmin kuin itse metsänvartija ja riensivät jännitetyn mielin seikkailuunsa, joka voi päättyä vain kahdella tavalla. Joko he palasivat onnellisesti kotiin, selässään kantamus varastettuja puita, saaden palkakseen kiitokset ja lämpimän illallisen, taikka joutuivat metsässä kiinni ja saivat selkäänsä, ensinnäkin itse paikalla varkaudesta ja sitten kotona siitä, että olivat niin huonosti asiansa suorittaneet. Viimemainittu kohtalo koitui useimmiten Pavelin osaksi, sillä hänen tehtävänsä oli paluuretken suojeleminen ja hänet jätettiin huoletta pulaan, kun oltiin varmoja hänen väiteliaisuudestaan. Pavel ei ilmaissutkaan koskaan muita yrityksen osanottajia, ja vaikka hän olisi sen tehnytkin, niin kukapa olisi uskonut moisen ilkimyksen puheita.

Hänen maineensa kävi päivä päivältä kurjemmaksi. Jos metsässä tehtiin mikä ilkityö tahansa, niin se luettiin hänen syykseen. Jos siellä tavattiin viritetty ansa, niin se oli hänen laittamansa; jos talonpojat kaipasivat kanojaan, potaattejaan, päärynöitä j.n.e. – hän ne kaikki oli varastanut. Ja jos joku häntä näistä asioista moitti, silloin poika seiso jähkänä ja tuijotti äänetönnä puhujan kasvoihin. Vanhemmat ihmiset eivät enää rohjenneet häntä moittiakkaan; arvelivat hänen voivan ruveta kostoksi vielä heitä kivittelemään. Lopulta hän esiintyi kaikille niin huonossa valossa, että Virgilin perhe häneen verraten oli kuin itse viattomuus.

He eivät tulleet koskaan ajatelleeksi että Pavelin, kyetäkseen suorittamaan kaikki nuo lukemattomat konnantyöt, joista häntä syytettiin, olisi pitänyt olla satakätinen ja tuhatjalkainen. Hän itse pääsi vähitellen asian perille, ja hänen mielessään sikisi rajaton ylenkatse tuota tyhmyyttä kohtaan, joka oli valmis panemaan kaikki hänen syykseen. Hän alkoi käyttää jonkinlaisella nautinnolla hyväkseen jokaista tilaisuutta ärsyttääkseen noita pelkurimaisia ja vihamielisiä kyläläisiä, ja niinkuin muut iloitsevat heille osotetusta kunnioituksesta, niin hän iloitsi heidän vihamielisyydestään. Hän teki mitä suinkin voi yhä vahvistaakseen tuota vihaa, eikä ollut avomielinen edes papille rippituolissa.

Aika kului, kesä läheni loppuaan; jo joutui syyskuun ensimmäinen päivä, jota vietettiin suurena kirkkojuhlanä. Vielä edellisenä vuonna oli Pavel tunkeutunut ihmisjoukon läpi ja messun aikana polvistunut avojalkaisena ja ryysyisenä talollisten lasten kanssa alttarin eteen. Tänäpä hän ei edes astunut kirkkoon, vaan pysyttäytyi sen ulkopuolella kuin kerjäläiset ja kulkurit, joiden joukkoon hän pukunsakin puolesta hyvin sopi. Hänen entisvuosina liian pitkä, vihreä takkinsa ulottui nyt ainoastaan vyötäisiin ja oli suurine ja pienine paikkatilkkuineen oivallinen mallikokoelma Virgilovan vanhoista vaatteista. Paljas rinta paistoi karkean paidan aukeamasta ja likaisenharmaat, kutistuneet pellavahousut olivat vedetyt niin korkealle polvien yläpuolelle, kuin olisi niiden omistaja juuri aikunut kahlata puron yli.

Pavel seiso nojaten pappilan puutarhanaitaan, käsivarsi koholla sivulletaivutetun pään yli ja seurasi välinpitämättömin katsein kirkkoväen ohikulkua. Siinä tuli ryhmä poikia ja tyttöjä; viimemainitut menivät suoraan kirkkoon, edelliset jäivät seisomaan tien viereen pystytetyn markkinakojun luo, tarkastaen sen tavaroita yhteensoittoa odottaessaan. Muuan heistä, nuori

pienenlätä mies, jolla oli rumat, litteät kasvot, oli muita huomattavampi pöyhkeän käytöksensä vuoksi. Hänellä oli hienot vaatteet puoleksi kaupunkilaiskuosia ja hänen mustaan takkiinsa oli paljaasta hyvinvoipaisuudesta käytetty niin paljon kangasta, että se pullotti edestä kuin tynnyri ja muodosti taakse komean kissanköyryn. Toiset pojat kohtelivat kyläkeikaria huomaavasti ja koettivat pienestä pilanteonhalusta huolimatta pysytellä hänen kanssaan hyvissä väleissä. Olihan se luonnollistakin. Hänhän oli Peter, kunnanesimiehen ainoa poika, seudun suurimman ja vankimman talonpoikaistalon perillinen.

Jo kuului ensimmäinen kellonsoitto; väkeä ei enää kulkenut kirkkoon suurissa laumoissa, ainoastaan jotkut myöhästyneet riensivät kiireistä vauhtia kylätietä myöten. – Aivan viimeisenä ja yksin läheni Vinska, vetäen pian puoleensa Peteriä ympäröivän joukon huomion.

"Hei vaan!" huudahti joku. "Onpas Vinska tänään korea! – Miten muhkea huivi hänellä on! – Totta toisen kerran, eikö se olekin silkkiä! – Ja sillä on päällään ainakin kuusi hametta! – Ja miten häveliään näköinen se on – oo pyhä neitsyt!"

Jokaisella oli hänestä sana sanottavana, joko moite tai moitettakin purevampi mielistely. Ainoastaan Peter vaikenä tähystellen tarkkaavasti muuatta lintua, joka oli Vinskan lähestyessä lähtenyt lentoon pappilan puutarhanportin pylvään päältä. Tyttö häipyi pian kirkonoven luona seisovaan ihmisjoukkoon. Pojat seurasivat jälessä ja Pavel kuuli muutaman sanovan toiselle:

"Haluaisinpa tietää mistä Virgilin tapainen vanha vääräsäärinen ukonkutale on saanut noin kauniin tyttären."

Puhuteltu veti suutaan hymyyn: "Ja minä puolestani", vastasi hän, "haluaisin tietää mistä tuon ukonkutaleen tytär on saanut niin kauniit vaatteet."

Oli kuitenkin yksi, joka ei ollut huomannut noita kauniita vaatteita eikä koko Vinskasta muutakaan kuin hänen jalkansa tai oikeammin saappaansa. – Se oli Pavel. Puoleksi unohtunut, suuren ilon ja katkeran surun muisto oli taas herännyt hänen sielussaan, ja hän muisteli sitä hitaalla, itsepintaisella tavallaan.

Kuu Vinska häntä haukkui, lopetti hän tavallisesti seuraavilla sanoilla: "Ja tyhmä sinä olet, tyhmeliini, tyhmin koko kylässä!" Pitkiin aikoihin eivät nuo sanat olleet vaikuttaneet häneen mitään, vasta viime aikoina olivat ne alkaneet harmittaa ja hänestä tuntui kuin niissä olisi ollut jonkun verran totta. "Tyhmä", mutisi hän raapaisten otsaansa, – "vaan en kuitenkaan niin tyhmä, kuin tuo tytönriekale luulee." Ei kuitenkaan niin tyhmä, että hänen mielestään olisi tykkönään hävinnyt muisto siitä, mitä oli tapahtunut vuosi sitten, ja ettei jo silloin herännyt epäluulo voisi leimahtaa uudelleen kahta voimakkaampana.

Jumalanpalvelus kesti kauvan. Aurinko oli jo korkealla taivaalla, kun laulu ja soitto vihdoin taukosi ja ihmisjoukko suoltautui kirkosta ulos yhtä kiireisesti kuin äsken sisään. Pavel tähysteli sitä yhtä, vaan ei saanut häntä näkyviinsä edes silloinkaan, kun kansanjoukko jo oli hajaantunut ja osa ympäröi markkinakojua, toinen osa harvoin, helposti tarkastettavin ryhmin astui pitkin kyläkatua. Vinska oli kuin kadonnut, ja hänen kanssaan Peter.

Messun jälkeen olisi Pavelin pitänyt mennä kotiin ajamaan Virgilin kanssa karjaa laitumelle, mutta nyt se ei johtunut hänen mieleensä. Hän kuleksi lähiseudun metsässä ja vainioilla hakien Vinskaa. Raivonsekainen levottomuus riehui hänen rinnassaan ja vihdoin alkoi nälkäkin ahdistaa.

Illemmalla hän tuli kapakan luo, jonka ulkopuolella pidettiin hauskaa elämää. Juopot lauloivat, pojat löivät painia, pikkutyttöjä hyppi piirissä symbalin ja viulujen mukaan, joiden ääni tunkeutui avoimesta ovesta kadulle. Uteliaat joukot piirittivät tanssituvan ikkunoita, katsellen mitä sisässä tapahtui ja viskellen kompasanojaan. Pitkällisen taistelun jälkeen vallotti Pavel vihdoin itselleen paikan heidän keskuudessaan ja näki tanssivien parien pyörivän hämyisessä, niukasti valaistussa huoneessa. Aivan lähellä sitä ikkunaa, jonka ääressä Pavel seisoi, pyöritteli Peter Vinskaa. Hän näytti olevan jo hyvässä nousuviinassa, oli heittänyt takin päältänsä ja sen mukana ylhäisen käytöksensäkin. Peter paitahihasillaan oli yhtä jokapäiväinen ilmiö kuin mikä renginretus tahansa.

Vinska, hänen käsivarteensa nojautuneena ja katse häveliäästi alas suunnattuna, karahti tulipunaiseksi sanoista, joita Peter hänelle kuiskasi, ja suudelmista, joita hän häneltä ryösti.

Tämän nähdessään unohti Pavel nälkensä – hänen maltittomuutensa haihtui erään toisen, raivoavan, hänelle käsittämättömän tuskan tieltä. Hän väentelihe kuin peto häkissä ja kurkustaan tunkeusi kamala mylvinä.

Ympärillä seisovat pelästyivät ja hänet työnnettiin syrjään, eikä hän vastustellutkaan, vaan hiipi alkavassa hämärässä hitaasti tiehensä kolkkoa kotiaan kohti. Mökistä loisti häntä vastaan harvinainen valo: palava kynttilä. Se oli asetettu ikkunanlaudalle ja sen valossa istui tuvan penkillä Virgil vaimoineen, välillä lautasellinen paistia ja viinapullo. Vanhukset olivat hyvällä tuulella, istuivat, söivät ja joivat. Pavel katseli heitä hetkisen pihalta, kääntyi sitte ympäri ja astui alas mökin kohdalla olevan solatien suulle, jossa oikasihe pitkäkseen sisäänkäytävän kuluneille tiiliportaille, päättään ovea vasten varaten.

Siten olisi hänen pakostakin herääminen Vinskan kotiintullessa, vaikkapa sattuisi nukkumaankin. Tunnit kuluivat. Ikkunalla palavan kynttilän heikko valo sammui. Taivaalla kiitivät pilvet ja niiden varjostama kuu muistutti Pavelia siitä talviyöstä, jolloin hän oli lähtenyt Miladaa vapauttamaan.

Mikä narri hän oli silloinkin ollut – minkälaisena narrina kulkenut tähän päivään saakka!

Siitä ainoasta, joka ei ollut häntä milloinkaan häväissyt, ainoasta, joka oli osottanut hänelle hyväntuon, hänestä hän oli kääntynyt tyhmän epäluuloisena ja antautunut valheelliselle naiselle, joka oli käyttänyt häntä hyväkseen, varastanut häneltä ja nyt nauroi hänelle... Oih – aivan varmaan sekä nauroi että pilkkasi! Vinska oli niin karkäs ivaamaan paljoa vähäpätöisemmistäkin asioista kuin mihin hänen rajaton tyhmyytensä antoi aihetta.

"Mitä minä hänelle teen?" kysyi hän äkkiä ja vastasi samalla: "Lyön kuoliaaksi!"

Ei mitään mietiskelyä – mitä vielä? Hänen sielussaan ei ollut vähintäkään tuskaa, ei pienintäkään epäröimistä, eikä edes epäilyä siitä voisiko myös toteuttaa nopeasti tekemänsä päätöksen.

Hän nousi, avasi hiljaa mökin oven, otti Virgilin sauvan tulisijalta ja asetti sen viereensä, istuutuen entiselle paikalleen entiseen asemaansa.

Nyt hän rauhottui aivan täydellisesti, sulki silmänsä ja nukkui. Ei syvästi, vaan tuommoista horros-unta, jommoista oli tapansa nukkua öisin ulkona hevoslaitumella.

Aamun sarastaessa keveät askeleet hänet herättivät. Se oli Vinska. Hilpeänä ja velton tyytyväisenä saapui hän paikalle, viattoman veitikkamainen ilme kasvoillaan, viivytteli hetkisen nähdessään Pavelin makaavan, nousi hiljaa portaille ja kumartui sysätäkseen hänet syrjään. – Silloin tarttui tämä tytön jalkaan ja veti hänet maahan. Vinska kaatui sanaakaan sanomatta, mutta nousi samassa polvilleen kun Pavel tavotti sauva... Yksi ainoa katse pojan kasvoihin ajoi veren hänen poskiltaan.

"Pavel", änkytti hän, "mikä sinun on – ethän toki aijo lyödä minua?"

Vinska nojautui molemmin käsivarsin pojan rintaa vasten katsoen häneen tuskallisesti ja vavisten.

"Lyödäkö? En – *tapan* sinut!" vastasi hän kääntäen päätään välttääkseen hänen rukoilevaa katsettaan. "Mutta vedä ensin saappaat jalastasi!"

"Pyhä äiti! Saappaidenko tähden aijot ottaa henkeni?"

"Niin!"

"Älä huuda noin... Vanhukset heräävät."

"Yhdentekevää."

Tyttö puristautui häntä lähemmäksi ja arka hymyily väreili hänen huulillaan. "He tulevat avukseni, miten voit silloin lyödä minut kuoliaaksi? Ole nyt hiljaa, ole hyvä."

Pavel koetti irtautua hänen syleilystään, syleilystä, joka toiselta puolen täytti hänet autuailla onnen tunteilla, toiselta puolen häntä kuohutti. Häntä raivostutti että suuttumuksensa tyttöä kohtaan tuntui hiukenevan hänen hyväilyihinsä. "Hirtehin!" huusi hän.

"Älä pauhaa", varotti Vinska. "Mitä hyötyä sinulla on siitä, että tänne juoksee ihmisiä? Ole hiljaa! Minun puolestani saat lyödä minut vaikka kuoliaaksikin, mutta ole hiljaa – lyö minut sitte kuoliaaksi, sinä tyhmä poika" – ja nyt hän jo nauraa kikitti tyytyväisenä ja voitonvarmana.

Sotkuisten suortuvain väliltä, jotka riippuivat Pavelin silmille, välähti katse, jonka synkkä tuli sai tytön uudestaan värisemään. – Hänen edessään ei enää ollutkaan typerä poika, vaan aikaisinkypsynyt mies, ja vaistomaisesti pelastautui hän – hänen syliinsä.

"Älä tee minulle mitään! Kuinka vaikea sinun olisikaan silloin ollaksesi!"

Vinska seiso i hänen vieressään pidellen Pavelin kättä, josta sauva oli hervonnut. Hän rukoili, hän imarteli, hän koetti hänen mieltään liikuttaa ja surkutteli itseään: "Oi miten ikävä sinun tulisi minua, ei kenenkään tulisi niin ikävä Vinska-raukkaa kuin sinun."

"Et ole mikään raukka!" raivosi hän. "Kelvoton olet – ja minä menen huomenna piirioikeuteen sinua syyttämään!"

"Saappaistako?" kysyi tyttö sydämellisesti ja hilpeästi nauraen.

"Niin."

Silmänräpäyksessä istuutui Vinska portaille, veti saappaat jalastaan ja asetti ne Pavelin eteen. "Siinä ne ovat, saituri! En tarvitse niitä! – Kun virkan sanankin Peterille, niin hän ostaa minulle toiset, paljoa kauniimmat."

Tuskissaan karjui Pavel: "Ei, ei! Ota minun, lahjotan ne sinulle. Kun et vaan enää ole Peterin kanssa... Lupaatko?" Hän tarttui Vinskaa olkapäihin ravistaen niin, että tämä ei enää lopulta kuullut eikä nähnyt mitään: "Lupaatko, lupaatko?"

"Ole rauhallinen – lupaan sen", vastasi tyttö. Mutta hänen äänensä oli tätä lausuessaan niin epäluotettava ja kasvoillaan niin omituinen ilme, että Pavel uhkasi nyrkkiä puiden:

"Varo itseäsi!"

VI

Seuraavalla viikolla oli monta sadepäivää ja jokaisena sumuisena aamuna kokosi Pavel koulukapineensa ja meni kouluun kaikkien niiden pilkan esineenä, jotka hänet matkalla kohtasivat. Perillä hän, miltei jo aikuinen mies lasten joukossa, istui aina samalla paikalla, viimeisenä viimeisellä penkillä. Alussa ei opettaja ollut häntä huomaavinaanakaan, vasta aikaa myöten hän alkoi jälleen omistaa Pavelillekin huomiota. Kun kerran tunnin loputtua ja koulusalin jo tyhjennyttyä Pavel yhä viivytteli lähtöään, kysyi opettaja:

"Mitä tahdot oikeastaan? Sinun ammattiisi et voi minun luonani kehittyä."

Pavel katsoi häneen hämmästyneenä ja opettaja jatkoi: "Sanoithan minulle kerran, että tahdot tulla varkaaksi. Ja nyt, poikalurjus, luuletko minun antavan varastamisessa opetusta!"

Pavelin mielessä liikkui jo vastaus: "Siinä en opetusta kaipaakaan, osaan ilmankin", mutta hän hillitsi itsensä ja sanoi ainoastaan: "Tahtoisin oppia lukemaan ja kirjottamaan".

"Osaathan jo sen verran, että aikaan tulet."

"Juuri niin paljon en osaa."

"No, sitte sinun täytyy vaivata itseäsi vähän enemmän."

"Olen sitäkin koettanut, vaan en osaa kuitenkaan."

"Tuo kirjasi tänne!"

Pavel pudisti päätään: "Kirjasta osaan jo, mutta tästä" – hän pisti vavisten kätensä poveen ja veti esiin rypistyneen kirjeen. "Tämän on kirjeenkantaja minulle tuonut..."

"Kirjotettua? Vai niin, sehän on toinen asia; silloin kai täytyy minun vaivata itseäni."

Häntä kadutti pilapuheensa, kun Pavel luuli sen todeksi ja vastasi ensi kerran elämässään nöyrästi: "Uskallan kuitenkin pyytää, että opettaja olisi hyvä ja koettaisi."

Pavel aivankuin suuteli katseillaan kirjettä, jonka jälkeen ojensi sen opettajalle huolellisesti ja varoen kuin aarretta, joka voisi helposti vahingoittua.

Opettaja avasi kirjeen ja luki sen läpi. "Tiedätkö, Pavel, keneltä kirjeesi on?"

"Luulen sen olevan Milada sisareltani luostarista."

"Ei; ei se ole luostarista."

"Eikö?"

"Se on äidiltäsi – " Opettajan ääni katkesi ja poika lisäsi äkkiä muuttunein kasvonilmein ja raa'alla äänellä:

"Kuritushuoneesta."

"Tahdotko kuulla?"

Pavelin pää oli painunut alas ja hän vastasi ainoastaan äänettömällä nyökäyksellä. Opettaja luki: "Poikani Pavel!

Kolme kuukautta sitten otin kynän käteeni ja kirjoitin muutamia riviä Milada tyttärelleni luostariin mutta minun tyttäreni Milada ei ole kirjettäni saanut käsiinsä kun luostarin sisaret eivät ole sitä hänelle antaneet vaan he ovat käskeneet minulle ilmottaa että on parasta ettei hän kuule äidistään mitään ja nyt en tiedä teenkö oikein kun kirjoitan sinulle Pavel rakas poikani pyytäen että sinä vastaisit minulle ovatko minun rivini tavanneet sinut ja rakkaan Milada sisaresi terveenä mitä minuun tulee olen terve ja tähän saakka olooni tyytyväinen.

Äitisi.

Öin ja päivin rukoilen puolestanne rakkaat lapset ja luulen myöskin että tyttäreni Milada tulee pieneksi luostarin sisareksi kun aika joutuu ja teen ahkerasti täällä lasteni tähden kaikki mitä minulle määrätään...

Kuuden vuoden päästä tulen jälleen kotiin rakas Pavel poikani ja pyydän vielä että useasti rakkaudella muistelette äitiänne joka on onnettomin ihminen maailmassa."

Kirjaimet olivat jäykästi ja hitaasti piirretyt, jälkikirjoituksessa oli käsi vavissut ja paperilla olevat suuret, himmeät täplät osottivat, että sitä oli itkien kirjoitettu. Vaivoin sai esiinlukija noista tahraantuneista riveistä selvän, ja häntä liikutti se suru ja rakkaus, joka ilmeni tuossa surumielisessä kirjeessä.

"Pavel", sanoi hän, "sinun täytyy heti vastata äidillesi."

Poika oli kääntynyt syrjään ja tuijotti synkästi eteensä. "Mitä minä hänelle vastaan?" mutisi hän.

"Sitä, mitä tunnet sydämessäsi onnetonta vaimoa kohtaan."

Pavel väänti suutaan: "Onhan hänen siellä hyvä olla".

"Hyvä, sinä tyhmeliini? Hyväkö vankilassa?"

Vanha mies innostui, hän lämpeni ja muuttui kaunopuheiseksi. Mutta kaikki kauniit sanansa liikuttivat ainoastaan häntä itseään jättäen Pavelin kylmäksi. Hänellä oli opettajansa väitteisiin vain kaksi vastausta, joita hän itsepintaisesti toisti sopivissa ja sopimattomissa kohdissa: "Hän sanoo itse, että hänen on hyvä olla" ja "sisarenikaan ei kirjota hänelle, miksi minä kirjottaisin?"

"Etkö sitte tunne mitään äitiäsi kohtaan?" kysyi lopulta opettaja.

"En", vastasi Pavel.

Vanhus vapisi tuskastumisesta. "Ajattelen sitä aikaa, jolloin olit lapsi", sanoi hän, "ja kelpo poikana teit työtä kelpo äitisi johdolla, joka oli sinut työhön totuttanut... Mitä katsot? – Kelvollinen ja rehellinen, sanon minä. Se hän oli, mutta valitettavasti liian arka ja pelkäsi aina mielettömästi kurjaa miestään... Oi!" sanoi hän – "jokainen on tuntenut myötätuntoisuutta häntä kohtaan, itse tuomaritkin ovat häntä surkutelleet; ainoastaan sinä, hänen poikansa, et häntä sääli. Minkätähden, mistä syystä? Kysyn sinulta; vastaa, puhu!" Hän työnsi silmälasit ylemmäksi ja läheni Pavelia. Pojan piirteisä ilmeni rautaista vastustushalua ja synkistä silmistä säihkyi sellainen päättäväisyys, että se, suureen asiaan kohdistettuna, tekee ihmisestä marttyyriin.

Vanhus huokasi, peräytyi ja sanoi: "Mene, sinusta ei saa kalua". Kun Pavel oli ennättänyt jo ovelle asti, käski hän pojan kuitenkin pysähtyä. "Tahdon vain sanoa sinulle yhden asian. Ihmisten sättiminen ei ole sinulle aivan yhdentekevää; voi tulla aika, jolloin mielelläsi olisit hyvässä sovussa ihmisten kanssa ja halusta kuulisit sanottavan: nuoruudessaan oli Pavel suuri lurjus, mutta nyt hän on kunnan mies. Sentähden varo itseäsi, varo Pavel", uudisti hän painokkaasti ja hänen harmaankalpeille poskilleen kohosi heikko punerrus: "älä itse parjaa itseäsi. Se paha, mitä muut sinusta sanovat, voi joutua epäilyksen alaiseksi ja unohtua, sen voit omalla elämälläsi painaa unheeseen. Mutta se paha, kierous ja tuhmuus, mitä itse sanot itsestäsi, se ei häivy niin helposti, se istuu sinussa kuin oma nahkasi – se elää vielä jälkeesikin!"

Hän nosti kätensä ilmaan ja hoippui avuttomana ympäri huonetta kuin makuupaikastaan pelotettu yöperhonen, huokasi ja voihki: "Unohda minun puolestani kaikki, mitä olen sinulle sanonut, mutta neuvoani älä unohda; sen olen antanut sinulle omasta kokemuksestani!"

Pavel katseli miettäväisenä opettajaa. Hänen tuli sääli tuota vanhaa herraa, joka samalla näytti hänen mielestään hassunkuriselta. Mitä hän pallotteli? Voikohan se olla sitä, että ihmiset sanovat häntä noidaksi?.. Mitä se sekin kannatti!

Kovin mielellään hän olisi ottanut asiasta selkoa, vaan ei tiennyt miten kysyä. Hän ei ollut kotviin huomaavinaanakaan opettajan poistavia kädenliikkeitä, kunnes tämä huusi kiivaasti: "Mitä sinä vielä tahdot?" Silloin vastasi poika:

"Tietää mikä opettajaa vaivaa."

Habrecht ailahdi taaksepäin, veti syvän henkäyksen ja sulki silmänsä.

"Myöhemmin, Pavel, myöhemmin; nyt et minua vielä käsittäisi."

Silloin Pavel yhtäkkiä tokasi: "Sekö se noituus juttu?"

"Niin, niin!" huudahti opettaja miltei tahtoamattaan, tarttui poikaa olkapäähän ja työnsi hänet ovesta ulos.

Siis sittenkin! Vanhus kärsi juorupuheesta, mikä hänestä kylällä kulki. – Se tuntui Pavelista käsittämättömän lapsekkaalta. Hänen suosijansa oli tästä lähtien hänen silmissään raukka ja hän karisti mielestään hänen painavat varoituksensa, jopa ärsyytyi toimimaan ihan päinvastoin. Ihmiset saisivat kernaasti pitää häntä huonompana kuin olikaan, sitä hän halusikin – kiitosta ja rakkautta ikävöivät vaan pelkuriraukat. Voimakkaan sielun suurin tyydytys on rohjeta sanoa: olen parempi kuin kukaan aavistaakaan!

Pavel koetti tavalla äitinsä kirjettä, ja nyt, kun hän tunsikin sen sisällyksen, se onnistuikin kutakuinkin. Vinska yllätti hänet kerran semmoisessa puuhassa, tahtoi tietää mitä Pavel luki, ja kun poika kieltäytyi sitä ilmottamasta, koetti riistää paperin hänen kädestään.

"Mitä?" huudahti hän kiukustuen, kun poika vastusti. "Sinä tahdot kieltää minua olemasta Peterin seurassa, mutta itse sinulla on asioita, joita salaat minulta; saat kirjeitä, joita piilottelet." Hän sipristi kauniita kulmakarvojaan ja suupielissä värähteli lumoava hymyily: "Luuletko etten minäkin osaa olla mustasukkainen?"

Tyttö laski leikkiä, hän pilkkasi häntä, Pavel tiesi sen ja – väreili onnesta että tyttö sillätavoin leikki hänen kanssaan. "Niin juuri – mustasukkainen! Paras elävä mustasukkaisuutta tuntemaan" mutisi hän, ja eteensä avautui kuin taivaan autuus ajatellessaan miltä tuntuisikaan, jos leikistä kerran tulisi tosi. Kerran, kaukaisessa tietämättömässä tulevaisuudessa, joka oli hänen edessään ja johon hän veisi mukanaan ellei muuta, niin ainakin lujan luottamuksen omiin voimiinsa.

Vinska seisoikin toinen käsi kiemailevasti hoikilla uumilla, toinen Pavelia kohti ojennettuna. "Keneltä oot kirjeen saanut, Paveliseni?" kysyi hän veitikkamaisesti mielistellen, "kirjeen, jota sydämesi kohdalla piilotat?"

"Äidiltäni", vastasi hän nopeaan ja kääntyi pois.

Vinskalta pääsi hämmästyksen huudahdus: "Onko se totta? En olisi koskaan uskonut että kuritushuonelauset saavat kirjeitä kirjottaa. Mitähän sieltäkin on kirjottamista? Kai hyviä neuvoja siitä, kuinka voi hankkia itselleen vapaan ylöspidon."

Pavel purasi harmistuneesti huultaan.

"Heitä se kirje pois", jatkoi Vinska, "äläkä sano kenellekään että olet semmoisen saanut. Meistä ei saa kuulua kylällä, että tänne tulee kirjeitä kuritushuoneesta. Ihmiset puhuvat meistä ilmeikkään kylliksi pahaa."

"Aina sentään vähemmän kuin mitä ansaitsette!" kivahti Pavel. Vinska punastui ja sanoi hämmentyneen lempeästi:

"Ajattelen ainoastaan sinun parastasi. Olen ommellut sinulle koko eilisen päivän; olen tehnyt sinulle aivan uuden paidan."

"Paidan – vai niin?"

"Mutta usko minua, äitisi kanssa ei sinulla ole mitään tekemistä; usko minua, hän olisi ansainnut hirsipuun paremmin kuin isäsi, ja tämä oli varmaankin oikeassa kun alituisen toisti oikeudessa: vaimoni on minut vietellyt... Isäsi ei ollut oikein tolkussa, hänhän oli aina humalassa, mutta vaimo – oi, hänelle oli koko asia päivänselvä... sama juttu kuin Aadamilla ja Eevalla paratiisissa."

Vinska tähysti häneen uteliaalla syrjäkatseella ja näki hämmästyksen kuvastuvan hänen kasvoillaan.

"Oliko Aadamkin humalassa?" kysyi hän rehellisen tiedonhaluisesti.

Vinska tarttui häntä molempiin korviin ja ravisti niistä nauraen: "Oletpa sinä aika tuhmeliini! Nyt ei ole puhe Aadamista, vaan isästäsi ja siitä että äitisi on viekotellut hänet murhaamaan kirkkoherran."

"Ole vait!" huusi Pavel. "Sinä valehtelet."

"Enpä valehtele, sanon vaan mitä itse uskon ja mitä muut uskovat."

"Kuka, kuka niin uskoo?"

Vinska vastasi vältellen, mutta Pavel puristi häntä lujasti käsivarsista, veti hänet luokseen ja uudisti: "Kuka niin sanoo, kuka semmoista uskoo?" kunnes tyttö hädissään ja tuskissaan huudahti:

"Arnost."

"Sanokoon hän sen minullekin, sanokoon; lyön hampaat suustaan ja rutistan hänet mäsäksi!"

"Ei hän sitä sinulle sano, sinua hän pelkää – päästä minut irti, minäkin pelkään; päästä minut, Pavel hyvä!"

"Aha, vai pelkää; pelkää vaan!" sanoi hän riemuinen – ja lauhtuneena. Leikillään hän kisaili vielä hiukan hänen kanssaan ja päästi sitte tytön äkkiä irti. Pavel sai jalomielisyydestään runsaan palkinnon: Vinska katsoi häneen lempeästi ja nojasi hetkisen päätään hänen olkaansa. Ilon väreet sykäyttivät pojan ruumista, mutta hän ei liikahtanut paikaltaan ja koetti näyttää välinpitämättömältä.

"Pavel!" sanoi Vinska hetken päästä. "Minulla olisi sinulle muuan pyyntö, aivan pieni vain. Tahdotko sen täyttää? – se ei ole edes vaikeatakaan."

Pojan kasvot synkistyivät: "Niin sinä aina sanot, tiedän sen vanhastaan. Mitähän se nyt olisi?"

"Linnan vanhalla riikinkukolla on vielä pari kaunista sulkaa", sanoi hän; "nykäse ne pois ja tuo minulle."

Hän pyysi niin lapsellisella äänellä, hänen kasvoniilmeensä oli niin viaton ja Pavel kokonaan hurmaantunut. Hän ei ollut pyyntöä huomaavinaan, mutisihan vain jotain käsittämätöntä ja työnsi kyynärpäällään tytön hiljaa luotaan. Sitte otti hän ruoskansa tulisijan luota ja meni uittopaikalle kokoomaan hevoset, joiden kanssa aikoi yöpyä laitumella.

Laidun oli eräässä alanteessa kylän vieressä, ei kaukana hautausmaalta, joka muodosti pitkäkhön nelikulmion ja ulottui korkean, valkoisen muurin ympäröimänä aina peltojen keskelle. Yö oli lämmin kuin kesällä, kuu paistoi täydeltä terältä ja sen valaisema niitty välkehti kuin tyyni vedenpinta. Hevoset söivät rauhallisesti. Pavel makasi paimenmajassa pitkällään, käsivarret maassa ja kasvot käsien varassa, katsellen holhottejaan. Kunnanesimiehen punainen liinaharja varsa oli ennen ollut hänen lemmikkinsä, mutta siitä asti kun hän vihasi esimiehen poikaa, vihasi hän hänen varsaansakin. Se tuli, vanhaan ystävyyteen vedoten, luottavasti hänen luokseen, pärskytti ystävällisesti ja puhalsi häntä kohti lämpimän hengähdyksen. Kirouksella ja navakalla nyrkiniskulla turpaan vastasi Pavel hänen hyväilyynsä. Varsa väistyi pikemmin ihmetellen kuin pelästyen, Pavelin uhkausten saattamana. Hän olisi tahtonut hävittää maailmasta kaikki, millä oli jotakin yhteyttä hänen kilpailijansa kanssa. Vinskan lupaus ei hänessä herättänyt luottamusta, se oli liian nopeasti annettu ja muistutti liiaksi ärtyisen lapsen tyyntymistä.

Hän – tuo tyttö – tahtoo karttaa kaikkea huomiota ja kaikkia juoruja, onpa viime aikoina käyttäytynyt kunniallisesti ja luopunut entisestä ylimielisyydestään ja välinpitämättömyydestään sen suhteen, mitä ihmiset hänestä ajattelevat. Pavelin korvissa kaikui vielä se tuska ja hätä, jolla hän oli huudahtanut: "Meistä ei saa kuulua kylällä, että meille tulee kirjeitä kuritushuoneesta". Hänestä tuntui kuin olisi povellaan oleva kirjelappu polttanut; hän tempasi sen esiin ja rutisti palleroksi käsissään. Miksi pitikään äidin hänelle kirjutella? Eikö hän ollut jo saattanut hänelle aivan tarpeeksi häpeätä? Äiti seisoj hänen ja kaikkien muitten ihmisten välillä. Mutta Vinskan ja hänen väliinsä hän ei saa astua, siksi kallis oli tyttö hänelle nyt... Sisimmässä sydämessään hän uskoi, jopa oli varma, ettei äitinsä ollut syypää siihen rikokseen, josta häntä syytettiin, ja kuitenkin hän epäselvän vaiston johdattamana koetti uskotella itselleen että voi niinkin olla... Ja kaikista noista häilyvistä epäilyksistä kehittyi varma päätös: en tahdo enää olla missään tekemisissä äidin kanssa. Kirjeen hän repi palasiksi. Viimeisessä palasessa, mikä hänelle käteen jäi, näkyivät vielä sanat: "Äitinne, joka on onnettomin ihminen maailmassa..." "Niin olet", huokasi hän surumielisesti, "ja onneton sinä olit jo ennenkin..." Hänen sielussaan kuvastui äitinsä kookas, vakava ja vaitelias olento. Iltaisin työn, puutteen ja pahoinpitelyn uuvuttamana, aamuisin jälleen väsymättömänä toimessaan. Hän näki itsensä lapsena, hänen rinnallaan, hänen esimerkkinsä rohkaisemana, miltei yhtä hiljaisena ja kärsimyksiin tottuneena kuin äitikin. Hän muisteli monia ankaroita nuhteita ja oikaisuja, ei koskaan sydämellisyyttä... mutta

sen sijaan kyllä monta hiljaisen huolenpidon piirrettä, varsinkin jokapäiväisessä leivän jaossa. Suuri kappale molemmille lapsille, pieni itselleen...

Pavel poimi kirjeenpalaset maasta ylös, pani ne yhteen läjään ja katseli niitä hetkisen epätietoisena mitä tehdä. Vihdoin hän vei ne hautausmaalle ja hautasi sinne muurin juurelle, riippaoksaisten saarnin alle.

Tultuaan takaisin majaan, paneutui hän maata ja näki unta kauniista paidasta, jonka Vinska oli hänelle ommellut ja jonka muuan kookas, tummiin vanginvaatteisiin puettu ja peitetyin kasvoin kulkeva nainen koetti riistää hänen käsistään. Tuo kuva seurasi häntä yhä edelleen, ja katsoessaan kuvaloisina öinä yhtäkkiä hautausmaan muureille, näki hän sen ilmestyvän sumusta ja usvasta ja liitävän pitkin hohtavaa muuria ohitse. Pavel tuijotti näkyyn kauhistuneena ja ajatteli itsekseen: "Äitini on luultavasti kuollut ja ilmestyy nyt minulle".

Vinskalle hän ei kertonut mitään koko asiasta, eikä olisi saanut siihen tilaisuuttakaan. Tyttö oli hänelle epäystävällinen, vilkasi aina Pavelin kotiin tullessa hänen käsiinsä sanoen pisteliäästi: "Kiitos sulista!" – ja väistyi happaman näköisenä hänen tieltään. Poika huomasi ettei heidän välinsä selviäisi ennenkuin hän oli tehnyt tytön tahdon mukaan, ja niin hän päätti toteuttaa tuon lapsekkaan toivomuksen, varsinkin kun se näytti niin tuiki helpolta. Miladan lähdöstä asti oli näet linnan puutarhanportti ollut jälleen avoinna aamusta iltaan ja vanha riikinkukko tepasteli pitkin päivää lukemattomia kertoja siitä ohitse.

Sillä oli enää jäljellä ainoastaan jätteitä kesäisestä höyhenpuvustaan, kolme komeata, naurettavan pitkää sulkaa. Eräänä päivänä väijyi Pavel sitä, ja nähdessään linnun tulevan, hiipi sen jäljestä puutarhaan. Pitkin kapeata polkua, joka puiden ja pensasten suojaamana ei näkynyt taloon, asteli lintu hitaasti eteenpäin nokkaisten sieltä täältä hyönteisen maasta. Se oli varmaankin kuollut Pavelin askeleet, niin hitaasti kun tämä liikkui, sillä se pysähtyi äkkiä, kohotti kaulansa ja kääntyi vainoojaansa päin ikäänkuin kysyen: "Mitä sinä tahdot?" – Sen näet heti, ajatteli poika, ja kun riikinkukko jatkoi kulkuaan vähän nopeammin, otti Pavel pari hyppäystä, kompastui ja kaatui, mutta ei menettänyt kuitenkaan mielenmalttiaan, vaan ojensi kätensä ja tempasi lujalla, varmalla nykäsyllä linnulta yhtäaikaa sen viimeiset koristeet. Tämä päästi kauhean hätähuudon ja kääntyi ympäri, ja ennenkuin vielä maassa makaava Pavel ennätti ajatellakkaan, oli vihastunut eläin hyökännyt hänen riiskaansa ja iskenyt kovalla, terävällä nokallaan häntä päähän. Se koski, mutta Pavelista tuntui hassunkuriselta että lintu antautui hänen kanssaan taisteluun. Hän nauroi – tosin jonkun verran hermostuneesti – ja ponnisteli kaikin voimin päästäkseen vapaaksi. Mutta lintu iskeytyi yhä lujemmin kiinni, räpytteli siipiään ja yhä huutaen kurotti pientä päätään tavottaen nokallaan vihollisensa silmää...

Silloin poikaa alkoi pelottaa... Hän tarttui molemmin käsin linnun pitkään siniseen kaulaan, jonka höyhenpeite pörhistyi pystyyn hänen sormiensa lomitse, ja puristi sitä lujasti. Eläin päästi kimakan tuskanhuudon, jonka jälkeen se luisui Pavelin olkapään yli maahan, johon jäi makaamaan käpristynein, suonenvetoisesti nytkähtelevin jaloin – kuolleenako, siitä ei voittajalla enää ollut aikaa ottaa selkoa. Hän näki linnasta rientävän paikalle väkeä, tempasi sulat ruohikosta ja kiisi nuolena ulos puutarhasta. Kadulle päästyään hän hiljensi vauhtia, jottei vetäisi puoleensa ohikulkijain huomiota. Hänen sydämensä löi raivokkaasti ajatellessaan sitä melua, mikä syntyisi linnassa viimeisiään potkivan riikinkukon ympärillä. Niitten etunenässä, jotka eläimen huuto oli kutsunut taistelupaikalle, oli hän ollut tuntevinaan paroonittaren.

Hetken aikaa kulki Pavel esteettömästi tietään ja toivoi jo pelastuneensa pälkähästä, kun korviinsa kuului huuto: "Hirtehin, pahantekijälurjus!" mikä ilmotti asian olevan toisin. Nopeasti taakseen katsahtaen huomasi hän takaa-ajajikseen hoikan, pyöreäniskaisen puutarhurin ja kahden vanhan työmiehen. "Ottakaa kiinni, senkin kantturat!" ivaili Pavel ja porhalsihe hurjaan karkuun.

Hän oli hyvän matkaa vainoojiensa edellä ja väli piteni hetki hetkeltä. Nyt hän ei enää välittänyt syrjäisten huomion herättämisestä, vaan ainoastaan siitä, että saisi saaliinsa korjatuksi. Palavissaan, silmät sähköyvinä ryntäsi hän mökin ovesta sisään. Vinska seisoi yksinään porstuassa ja punastui

ilosta Pavelin ojentaessa hänelle sulat. Pojan hätäisistä sanoista: "Kätke ne, kätke itsesi!" pelästyi hän kuitenkin kovin ja kysyi: "Mikä niitä vaivaa? En huoli niistä ensinkään, jos siinä on jotain pahaa." Pavel pisti varastetun tavaran hänen käteensä, työnsi tytön asuinhuoneeseen ja astui itse ulos mökin ovelle, jossa nojautui pihtipieleen ja käsivarret rinnoilla ristissä odotti uhkamielisenä takaa-ajajiaan.

Heidän johtajansa oli niin kiihtynyt, että ainoastaan katkonaisin sanoin kykeni antamaan käskyjään. "Ottakaa kiinni! Ottakaa kiinni se koira! Viekää linnaan!" huusi hän seuraajilleen, kahdelle saamattomalle, rauhaarakastavalle ukolle, jotka katsoivat toisiinsa, sitten käskijäänsä ja taas toisiinsa. – Ottakaa kiinni? Oliko se heidän asiansa?.. He olivat mielestään ansiokkaita puutarhurinapulaisia, kun tarttuivat kiireisesti haraviinsa nähdessään linnanrouvan lähestyvän käytävää myöten. Lopun päivää he makasivat ruohikossa, napsivat ryyppyjä ja polttelivat välillä tupakkaa, enimmäkseen sentään nukkuivat.

Pavelille olisi ollut kuin leikintekoa ja samalla tuottanut todellista nautintoa hyökätä vastustajiensa kimppuun ja iskeä ne maahan, mutta Vinskan tähden ja peläten tuota hänen kammoamaansa häväistystä, kieltäytyi hän tästä huvista ja antoi ukkojen rauhallisesti tarttua itseään kaulukseen. Sen he tekivät hidastellen ja ilman sisällistä vakaumusta, mutta rohkeutensa kasvoi pian nähdessään Pavelin antautuvan vastuksetta kohtaloonsa, jopa oikein pullistutti rintaa kulettaessaan kylän läpi vankina tuota rajua poikaa, jonka edestä muulloin jo kaukaa väistyivät syrjään. Saattojoukon muodosti puutarhuri, joka haukkui ja sadatteli Pavelia, ja hänen rinnallaan juoksevat katupojat. "Mitä hän on tehnyt?" kyselivät ihmiset toisiltaan. Hän kuuluu murhanneen... Kenen? Sitä ei vielä kukaan tietänyt, mutta sen tiesivät kaikki: poika joutuu kuritushuoneeseen niinkuin äiti, ja kuolee hirsipuussa niinkuin isä. Nyrkkejä puidaan uhkaavasti, kiviä lentää ilmassa, vaan ei satu maaliinsa, mutta sanoja, kiviäkin teräväsärmäisempiä, sattuu kyllä ja tarkasti. Pavel katseli rohkeasti ympärilleen ja tunto sammumattomasta vihasta kanssaihmissään kohtaan virkisti hänen sydäntään.

Rauhallisena astui hän linnanpihaan ja saatettiin samassa erääseen maanalaiseen, rautaristikolla varustettuun huoneeseen, jonka ovi sulkeutui hänen jälkeensä.

Se oli muuan talon vierashuoneita eikä Pavel ollut vielä milloinkaan nähnyt moista komeutta. Silkkikangasta, vihreää ja kimaltelevaa kuin kissansilmät, riippui ikkunain ja ovien edessä niin monilaskoksisena kuin Vinskan uusi pyhähome, ja samalla kankaalla olivat päällystetyt selkänojalla varustetut istuimetkin. Seinillä riippui kuvia tai oikeammin puitteisiin pantuja tummanruskeita kankaanpalasia, joista eri paikoin näytti pilkistävän valkoiset kasvot tai vilkuttavan joku kalpea kuolonkäsi... Siellä oli suuri kaappi, samallinen kuin kirkonalttari, ja ikkunanpielessä peili, jossa Pavel saattoi nähdä itsensä koko kurjassa ryysyisyydessään. Siihen katsoessaan ja ajatellessaan: "Tuollainenko minä olen?" huomasi hän päänsä kohdalla kummallisen esineen. Se näytti olevan sileä, rautainen astia, josta ulkoni kultaiset käsivarret, ja riippui katosta tavattoman hienossa nauhassa. Pavel hypähti paikalla syrjään katsellen kaukaa epäluuloisesti uhkaavaa esinettä. Sillä ei näyttänyt olevan muuta tarkoitus kuin pudota niiden niskaan, jotka varomattomasti astuivat sen läheisyyteen, ja murskata heidät siihen paikkaan.

Hetkisen kuluttua kuului käytävässä askeleita, ovi avautui ja paroonitar astui sisään. Hän asteli vaivaloisesti keppiinsä nojaten, oli kumarassa ja räpyytti alinomaa silmiään. Aivan hänen kintereillään seurasi – opettaja, huolestuneen näköisenä, harvat hiukset hajallaan kuin jos tuulispää olisi niitä hasertanut. Hänen levottoman kömpelö käytöksensä herätti niinkin tottumattoman havainnontekijän kuin Pavelin huomiota.

"Mihin haluatte istuutua, teidän Armonne?" kysyi vanhus hääräten toimessaan ympäri huonetta ja työnnellen tuoleja syrjään, siten muka paroonittaren valitsemista helpottaakseen.

"Antakaahan olla, opettaja", sanoi vanha rouva ärtyisesti ja istuutui aivan kynttiläkruunun alle, selkä ikkunaan päin; laski sitte kepin syliinsä ja käski Pavelin astua lähemmäksi.

Poika totteli. Opettaja puolestaan asettui seisomaan armollisen rouvan istuimen taakse ja tirkisti sieltä hänen päänsä yli uhkaavasti rikoksentekijään, milloin kauhunsekaisin katsein, milloin koettaen surullisin kasvonilmein hänen mieltään liikuttaa.

Paroonitar varjosti kädellään punareunaisia silmiään ja kiinnittäen katseensa Paveliin puheli: "Olet kasvanut suureksi lurjukseksi. Kun näin sinut viime kerta, olit vielä pieni. Kuinka vanha olet?"

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.